

FORUM

maandblad voor
architectuur en
gebonden kunst

5
1954

English Summary

Switzerland II *)

Page 191

One of the most typical aspects of Swiss architecture is the perfectly finished detail. One often gets the impression that it has been developed out of the details. This development is naturally limited and as such forms a threat to architecture. In the January-issue of "Forum" the nature and the depth of the existing obstruction against the free development of Swiss architecture has already been formulated.
An architecture which is based on space and which developes according to the needs and the means of to-day, is now steadily coming on to being.
As revealed by the reproductions, this form of architecture stands on a high level in Switzerland. It not only forms an important contribution towards present-day architecture, but also contains a promise for the future.

G. Boon

The contribution of the S.V.I.L. in relation to farm building in Switzerland

Page 201

The problems ot farm building are of topical importance. The development of new economical methods and the rationalization of working methods demands a rationalized type of farms. The old traditional type of farm must therefore be adapted to present-day needs or replaced by altogether new types. The economic demands are of predominant importance. The traditional type of farm reveals:
an endeavor to unite purpose and form;
beauty of building masses;
unity of material and construction, determined by climatological circumstances.

The S.V.I.L. endeavours to find an answer to present-day problems, such as:
more hygiene in the house and in the stables;
more space for larger harvests (more intensive exploitation!);
more space for machinery and mechanical tools (more parking space);
cheap construction.
These considerations have lead to solutions which are often not wholly satisfactory.

Today "classic" solutions are sought for, logically related to traditional forms i.e. simple and pure groundschemes and constructions.

Opinions of young architectural students and architects at Zürich

Page 222

A few years ago, the fact that the "Heimatstill" remained in vogue and also the fact that the universities were overcrowded, caused a group of Swiss architectural students to rebel against prevailing conditions.

According to them, the passive attitude of the university could only be overcome by the students themselves.

Their common aim was furthered by the fact that they considered the university as a "laboratory". The given tasks were approached from every possible angle and they strove to arrive at results which responded to the spirit of present-day architecture.

Apart from designing the students concerned, studied their own training and the subject of "new building". The results of these theoretical investigations were shown in exhibitions. Apart from these exhibitions there were also excursions, lectures, etc. etc. in order to reveal the narrowmindedness and the lack of creativeness of a national architecture.

As a result the "Heimatstil" was gradually replaced by an ordered manyfoldedness of new possibilities.

These new possibilities revealed two main tendences: a romantic movement and a more speculative, rational movement. The romantic movement stressed the effect of certain materials and the need to be "aware" of things. The work of the adherents of this movement can only be approached on the intuitive plane.

The rationalists worked quite differently. They were more geometrically minded. To them, materials were no more than a means to arrive at construction.
Examples of co-operation: a townquarter at Zürich — a hotel with large halls, a students' hostel, a church, a restaurant, shops and a warehouse, designed by four students. The schemes were designed individually and finally combined.
House building: houses based on an atrium scheme resulting from town planning investigations. Design for a living unit, etc.
An airport: synthesis of a complicated organisation in constructive surroundings.
A church: a solution, based on constructive problems. A parabolic-hyperboloid, concrete roof construction. The walls consist of manycoloured glass tubes.

*) The first number dedicated to Switzerland has been issued under No 1/1954

Résumé français

Suisse II *)

Page 191

Un des éléments les plus typiques de l'architecture suisse est le soin donné au détail. On a souvent l'impression qu'on essaye de développer l'architecture du détail. Un tel développement est limité, ce qui est une menace pour l'idée.
Dans l'édition de janvier de ,,Forum'' nous avons déjà formulé la nature et l'étendue des obstructions qui empêchent la développement libre de l'architecture suisse.
Une architecture qui procède d'espace, et qui ce développe de concert avec les besoins et avec les moyens d'aujourd'hui devient de plus en plus importante.
Cette façon de bâtir qui est arrivée à un grand degré de perfection, ce qui est illustré par les reproductions ci-jointes, n'est pas seulement une contribution importante, mais contient aussi une promesse pour l'avenir.

G. Boon

La contribution de l' S.V.I.L. en se qui concerne le bâtiment de fermes en Suisse

Page 201

Les problèmes reliés aux bâtiment de fermes sont d'une importance d'actualité.

L'évolution des nouvelles méthodes économiques et la rationalisation de méthodes d'exploitation exigent un nouveau type de ferme.

Les vieux types traditionels doivent être adaptés aux demandes d'aujourd'hui ou remplacés par des types nouveaux.

Les demandes de nature économique sont les plus importantes.
Le type traditionnel a démontré:
un effort d'unir leur bût et leur forme;
la beauté des éléments de construction;
l'unité du matériel et la construction déterminés par les circonstances climatologiques.
Le S.V.I.L. essaye de trouver la solution des problèmes d' aujourd'hui c'est-à-dire:
des conditions plus hygiéniques dans la maison et dans les étables;
plus d'espace pour les récoltes larges (exploitation extensive!);
plus d'espace pour les instruments aratoires;
construction à bas prix.
Cependant les solutions trouvées ne sont souvent pas tout à fait satisfaisantes.

Aujourd'hui on cherche des solutions ,,classiques'' reliées logiquement aux formes traditionelles c'est-à-dire: constructions et plans simples et purs.

Opinions de jeunes étudiants et architectes à Zürich

Page 222

Il y a quelques années qu'un groupe d'étudiants d'architecture suisse se rebellait contre le ,,Heimatstil'', qui était en vogue pendant ce temps là. Ils étaient d'avis que la passivité de l'université ne pourrait être vaincue que par les étudiants eux-mêmes.

Leur bût commun a été beaucoup stimulé par le fait qu'ils considéraient l'université comme ,,laboratoire''. Ils examinaient leurs devoirs de toutes cotés pour arriver a une solution qui serait de concert avec les demandes de l'architecture d'aujourd'hui.

Abstraction faite des projets, les étudiants examinaient leur propre éducation universitaire et l'architecture moderne, et organisaient des expositions où ils montraient les résultats de leurs études. Il y avait aussi des excursions et des conférences etc. pour démontrer l'étroitesse de l'architecture nationale. Conséquemment le ,,Heimatstil'' était peu à peu remplacé par maintes nouvelles possibilités architecturales.

L'architecture suisse d'aujourd'hui démontre deux tendences principales: un mouvement romantique et un mouvement plus spéculatif et rationaliste. Le mouvement romantique insiste sur l'effet du matériel et sur la nécessité d'éprouver les choses. Les oeuvres des participants du mouvement romantique ne peuvent être appréciées que d'un point de vue intuitif.

Les rationalistes travaillaient d'une façon tout à fait différente et géométrique. Ils étaient d'avis que le matériel n'est qu'un moyen pour arriver à la construction.
Examples de coopération: un quartier à Zürich — un hotel avec de larges salles, un logis d'étudiants, une église, un restaurant, des boutiques et un magazin, projetés par quatres étudiants. Les projets étaient dessinés individuellement et ensuite combinés.
La construction de maisons: des maisons basées sur un plan ,,atrium'', résultats d'études urbanistiques, etc.
Un champ d'aviation: synthèse d'une organisation compliquée dans des environs constructifs.
Une église: solution, basée sur des problèmes constructifs: toit en forme de parabole-hyperboloïde. Les murs consistent de tubes en verre multi-colores.

*) Le premier numéro dédié à la Suisse a été publié sous No 1/1954.

Voor het houden van lezingen

over

- woninginrichting,
- binnenhuisarchitectuur,
- goede vormgeving van het gebruiksvoorwerp e.d.,

voor groepen vrouwen, jeugdverenigingen, etc. wordt iemand gezocht, die zich hieraan geheel kan geven of althans er veel tijd voor beschikbaar heeft.

Eigenhandig geschreven brieven aan het bureau van dit blad, onder het motto „lezingen"



Bij de afdeling **Stadsontwikkeling** van de **Dienst der Publieke Werken** te **Amsterdam** bestaat gelegenheid tot plaatsing van enige

ARCHITECTEN

Gegadigden voor deze betrekkingen dienen in het bezit te zijn van het diploma bouwkundig ingenieur, H.B.O. of gelijkwaardige opleiding.
Ervaring op stedebouwkundig gebied strekt tot aanbeveling.
Aanstellingssalaris, afhankelijk van leeftijd, bekwaamheid en ervaring, tussen *f* 6534.— en *f* 9414.—. Een regeling waarbij de salarisgrenzen per 1 Januari 1954 zullen worden zoals hierboven genoemd, is in voorbereiding. Kindertoelage volgens de Gemeentelijke regeling. Voor gehuwden, die buiten Amsterdam woonachtig zijn, bestaat een regeling tot vergoeding van reiskosten e.d.

Sollicitaties onder No. 135 P.W. in te zenden bij de Directeur der Gem. Personeelsvoorziening, Sarphatistraat 92, Amsterdam-C.



Zo juist verschenen:
No. 1 in de serie *„les carnets de la recherche patiente"*, met Duitse en Engelse vertaling.
12 x 17 cm. 90 pag. **f 9.35**
Er zijn in **totaal 100 genummerde en** [signature: Le Corbusier] **gesigneerde** exemplaren uitgegeven. Prijs **f 15.45**

TRASKALK VOOR METSELWE

HANDELSVENNOOTSCHAP
„ARWO" BOTERSTRAAT 8
DEVENTER TEL. K 6700

ARWO DEVENTE TRASK



Rijnlandsche Betonbouw Maatschappij N.V.



NIEUWE PLANTAGE 29
TELEFOON K 1730/20860 - DELFT

BETIMMERINGEN
INTERIEURS voor KANTOREN
WINKELS-WONINGEN-SCHEPEN
EXCLUSIEVE MEUBELEN

FV

Ferd. Voorn & Zn.

BUSKEN HUETSTRAAT 38-40
TEL. 39204 - ROTTERDAM
(na 6 uur tel. 84094)

Maandblad gewijd aan Architectuur en Gebonden Kunsten. Opgericht door het Genootschap „Architectura et Amicitia" in samenwerking met de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, Bond van Nederlandsche Architecten, B. N. A. Orgaan van het Genootschap A. et A.

Redactie Secretariaat: Mej. I. D. Foest, Keizersgracht 476, Amsterdam-C., tel. 35375, aan wie alle voor de redactie bestemde stukken moeten worden gezonden

FORUM

Negende Jaargang No. 5 Mei 1954

Inhoud van dit nummer:

Fotografen:

	pag.
Giorgio Crespo	229 bov.
F. Engesser	213
Peter Hausamman	208, 209
Heimgartner	212
Henn SWB u. Meyer	211
Hugo P. Herdeg SWB	196, 197, 204, 205, 218, 219, 234
Interphoto Rud. Menthonnex	230, 232
de Jongh	198
Mandanis	233 bov.
Fernand Rausser	228
Fritz Tschirren	210
Wetter	194, 195
H. Wolf-Bender's Erben	229 ond.
Michael Wolgensinger, SWB	192, 193

Op de omslag: Perrondak Ing. H. Hilfiker
Foto: Hugo P. Herdeg

Het volgende nummer zal gewijd zijn aan
Wandversieringen en architectuur

„FORUM" verschijnt met 12 nummers per jaar

Abonnementsprijs *f* 24.— per jaar
Losse nummers, indien aanwezig *f* 2.50 per nummer
Alles franco per post bij vooruitbetaling te voldoen
Voor België Frs. 450.—
Prijs van dit nummer *f* 3.—/S.Fr. 4.—/B.frs. 50.—

Voor advertenties wende men zich tot de uitgever

Uitgave en Administratie: G. VAN SAANE, Herengracht 406
Amsterdam-C. - Telefoon 36186 - Postrekening 681.31.



Grindelwald met Wetterhorn / Grindelwald mit Wetterhorn

Een van de meest typische kenmerken van het bouwen in Zwitserland is de perfecte afwerking van het detail. Men krijgt soms de indruk dat getracht wordt architectuur vanuit het detail te ontwikkelen.

Deze ontwikkeling is begrensd en zij vormt een bedreiging voor de idee.

Wat betreft de aard en de omvang van de tegenstand, die de vrije ontwikkeling van de architectuur in Zwitserland in de weg staat, moge worden verwezen naar de inleiding tot het Januari-nummer van dit blad.

De architectuur, die uitgaat van de ruimte, ontwikkeld naar de behoefte en met de middelen van vandaag, treedt steeds meer op de voorgrond.

Dit bouwen, dat in Zwitserland op een hoog peil staat en waarvan het gepubliceerde materiaal een beeld geeft, is niet alleen een belangrijke bijdrage voor de hedendaagse architectuur, maar ook een belofte voor de toekomst.

G. Boon

Einer der meist typischen Merkmale des Bauens in der Schweiz ist die tadellose Ausführung des Details. Manchmal bekommt man den Eindruck es wurde versucht Architektur vom Detail aus zu entwickeln.

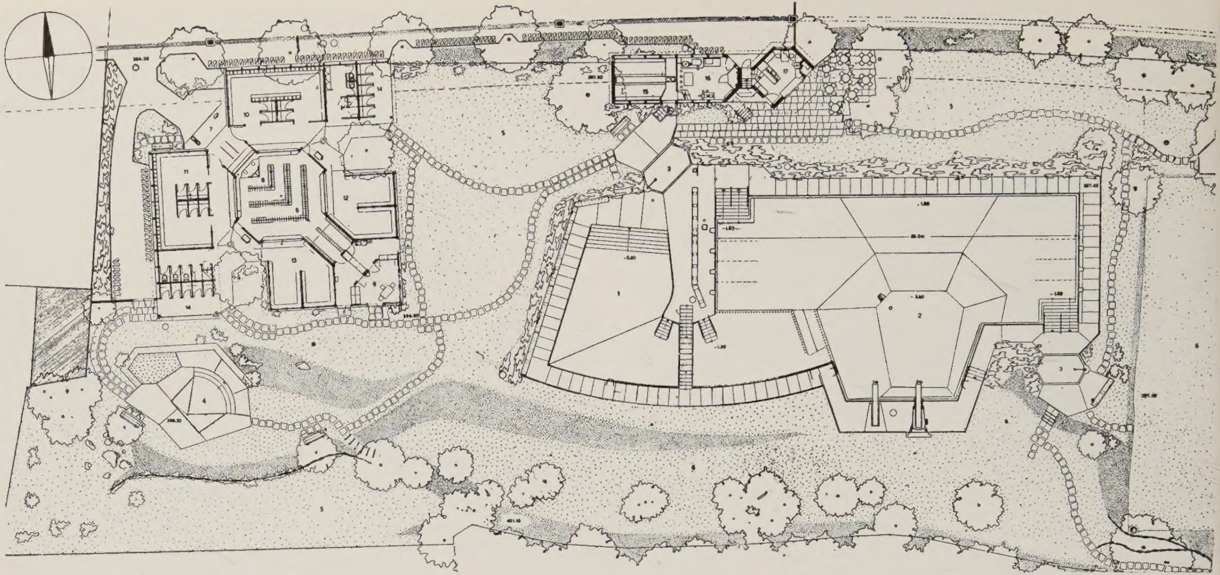
Diese Entwicklung aber ist beschränkt und bildet eine Drohung für die Idee.

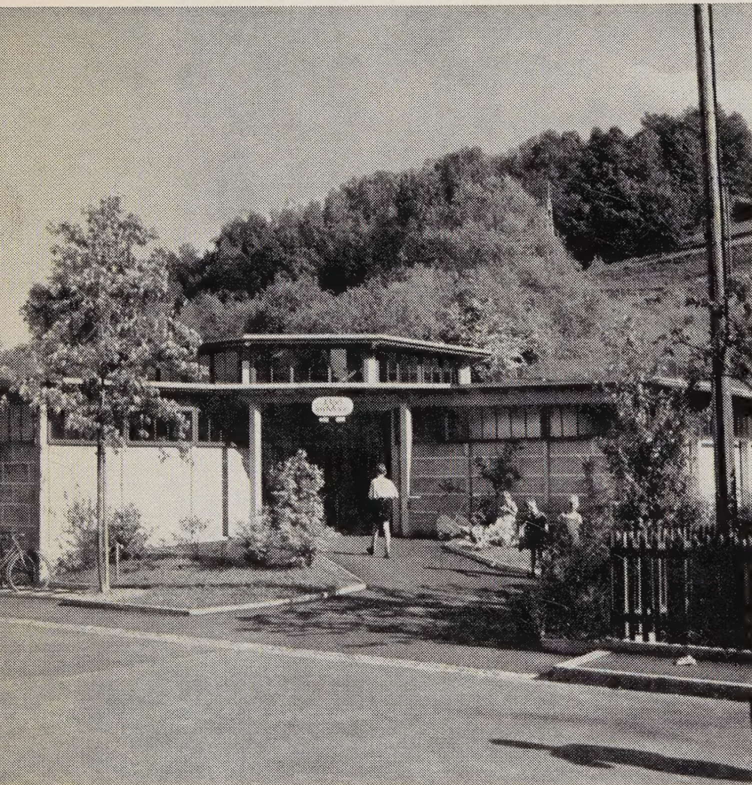
Die Beschaffenheit und der Umfang des Widerstandes, der die freien Entwicklung der Architektur in der Schweiz im Wege steht, gehen hervor aus der Einleitung zum Januarheft von „Forum".

Die Architektur, die vom Raum aus geht, entwickelt nach den Bedürfnissen und mit den Mitteln von heute, tritt immer stärker in den Vordergrund.

Dieses Bauen, das in der Schweiz auf einem hohen Niveau steht und wovon das publizierte Bildmaterial einen Eindruck gibt, liefert nicht nur einen wertvollen Beitrag für die heutige Architektur, sondern enthält auch eine Zusage für die Zukunft.

G. Boon

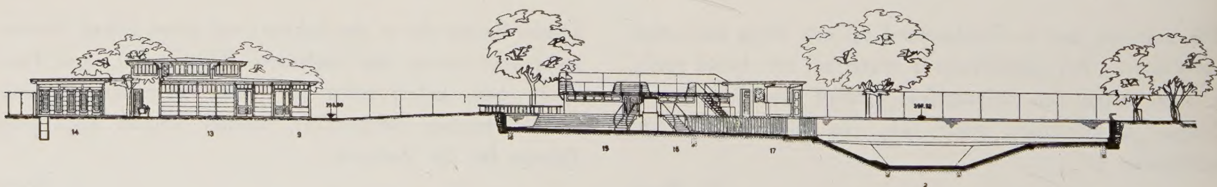




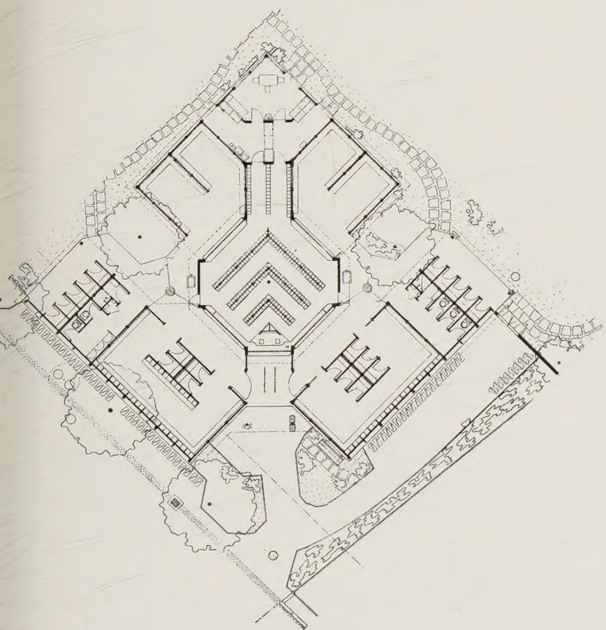
Openluchtbad Schlieren (Zürich) 1948
Archn M. A. Haefeli, W. M. Moser, R. Steiger, BSA/SIA

Freibad „im Moos" Schlieren
Archn M. A. Haefeli, W. M. Moser, R. Steiger, BSA/SIA

1	Ondiepe bad	Nichtschwimmerbecken
2	Zwembassin	Schwimmerbecken
3	Waterverversing	Vorreinigung
4	,,Pierebad''	Planschbecken
5	Zonnebad	Liegewiese
6	Speelweide	Spielwiese
7	Ingang	Eingang
8	Cassa	Kasse und Bügelabgabe
9	Badmeester	Badmeister
10	Kleedkamers en garderobe mannen	Männer, Auskleide und Kastengarderobe
11	Kleedkamers en garderobe vrouwen	Frauen, Auskleide und Kastengarderobe
12	Jongensgarderobe	Knabengarderobe
13	Meisjesgarderobe	Mädchengarderobe
14	Cabines	Mietkabinen
15	Waterzuivering	Filterraum
16	Machinehal	Maschinenraum
17	Buffet	Büfett





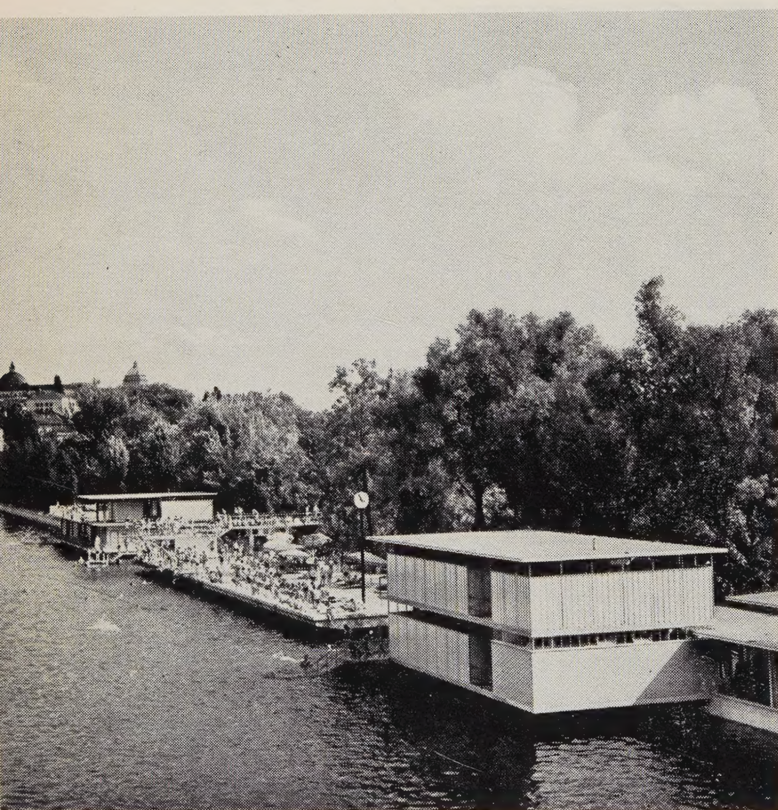






Openluchtbad Oberer Letten (Zürich)
Archn E. en E. Burckhardt

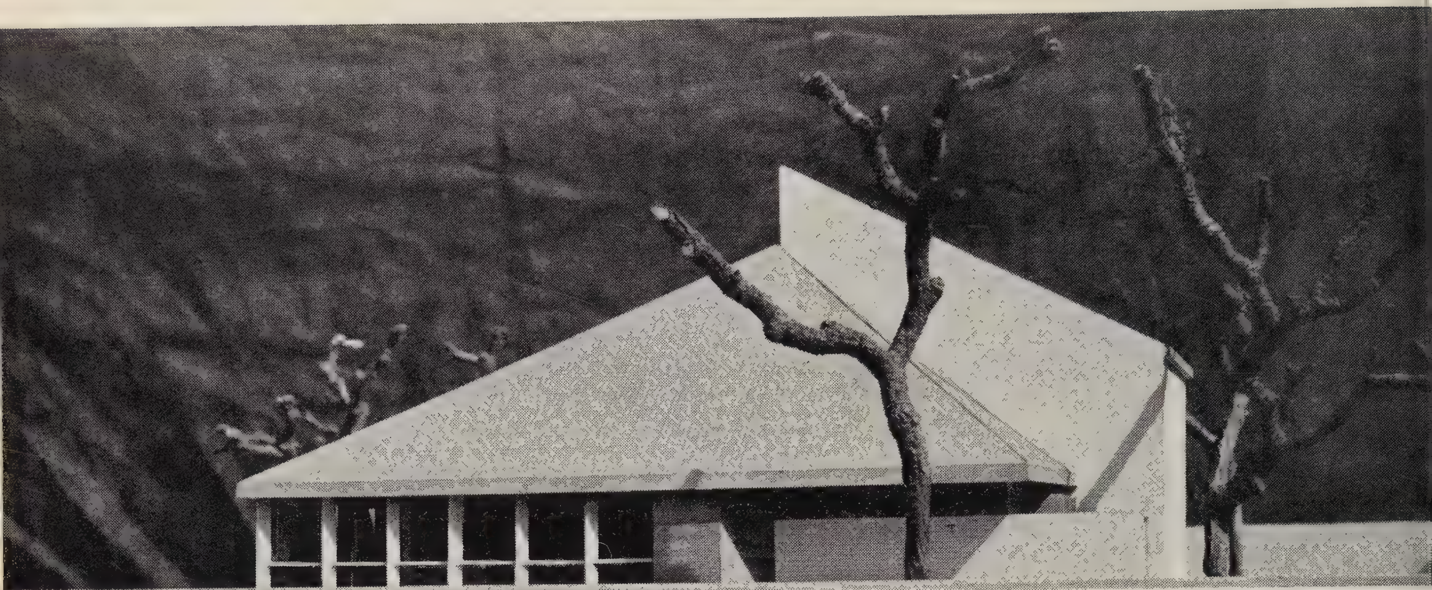
Das Freibad Oberer Letten in Zürich
Archn E. und E. Burckhardt

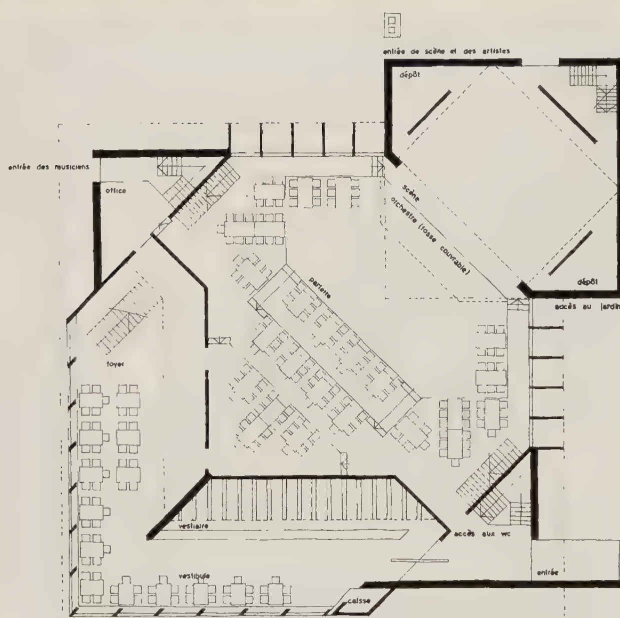


FRAUEN-
GARDEROBE
OBERWASSERKANAL
ERDGESCHOSS
BADSTEG
0 5 10 15 20 25 m
SPRUNGTURM
SONNEN-
TERRASS
OBERGESCHOSS
RAMPE
MÄNNER-
GARDEROBE
OBERGESCHOSS
UNTERGESCHOSS
DIENST



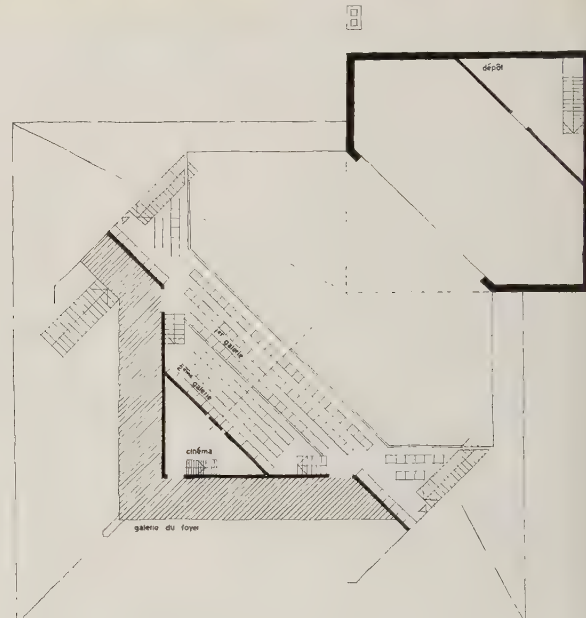
1	Vrouwen	Frauen
2	Meisjes	Mädchen
3	Badcellen	Seifenzellen
4	Sanitair	Sanität
5	Badmeester	Badmeister
6	Drinkwater	Trinkwasser
7	Wisselcabines	Wechselkabinen
8	Douches	Duschen
9	Kiosk	Kiosk
10	Plantenbakken	Pflanzenkübel
11	Klok	Uhr





Bankettbestühlung Beg. grond / Erdgeschoss

Parterre	(161)	241	
Galerijen		84	
Foyer		66	
Zaal			245
Zaal-foyer			311
Aantal plaatsen		391	



Verdieping / Obergeschoss 1—400

Parterre	(161)	241	
Galerie		84	
Foyer		66	
Saal			245
Saal-Foyer			311
Gesammt Anzahl Plätze		391	

Theaterontwerp voor een stad van ca 10.000 inwoners

Arch. E. Gisel

De ruimte moet voor verschillende doeleinden gebruikt kunnen worden.

Het binnen overal zichtbare dak vormt ruimtelijk de verbinding van zaal en foyer. De lichtinval van de zaal kan door middel van verticale jalouzieën geregeld worden. Bij een theatervoorstelling worden de tafels tegen de balustrade weggeklapt.

In plaats van de gebruikelijke zaal-decoratie is voor de gehele ruimte een betimmering ontworpen van in kleur en structuur contrasterende houtsoorten.

Theater-entwurf für eine Stadt von 10.000 Einwohnern

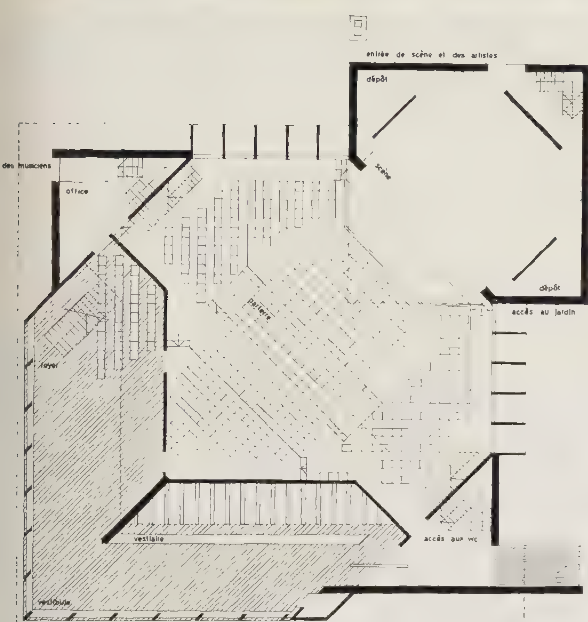
Arch. E. Gisel

Der Raum soll für mehrere Zwecke benützt werden können.

Räumliche Verbindung von Saal und Foyer durch das von Innen aus überall sichtbare Dach. Der Lichteinfall vom Saal wird reguliert mittels vertikale Jalousien. Wenn eine Theateraufführung stattfindet werden die Tische gegen die Balustrade hinuntergeklappt.

Anstatt der gebräuchlichen Saaldekoration ist für den ganzen Raum eine Wandverkleidung aus verschiedenen Holzarten entworfen, die in Farbe und Struktur kontrastieren.





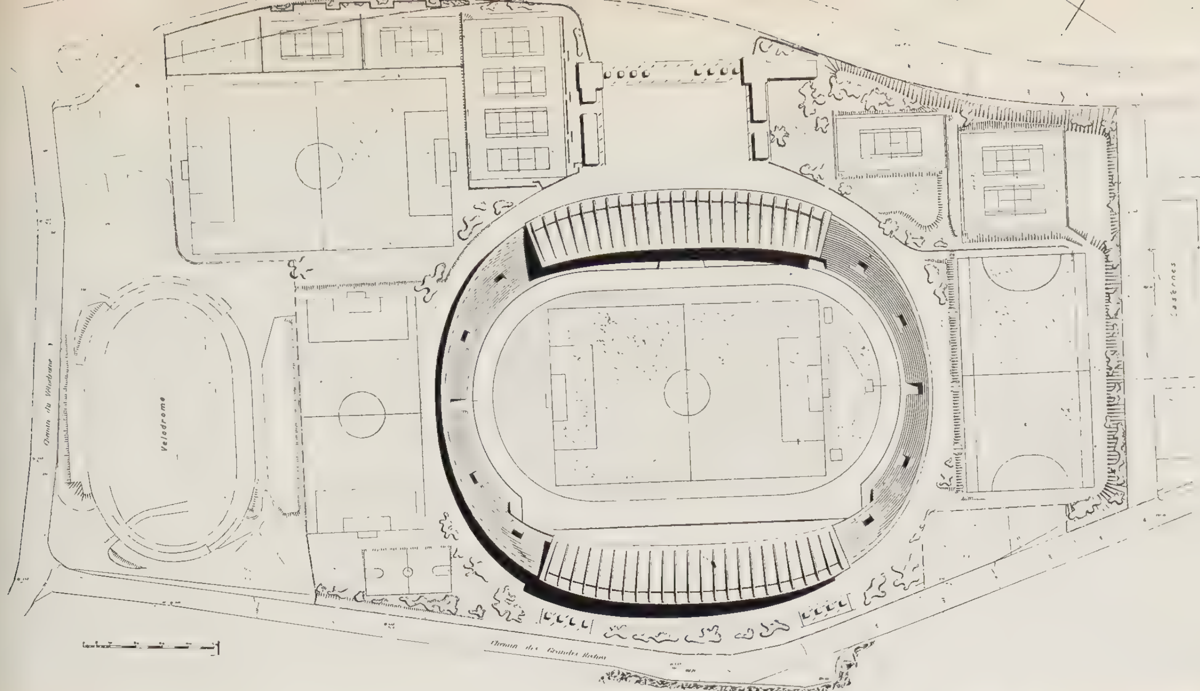
Theaterbestühlung



Parterre	367
Orkest	26
1e Galerij	104
2e Galerij	43
Aan plaatsen zaal	540
Aantal plaatsen foyer	80
Maximum aantal plaatsen	620

Parterre	367
Orchester	26
1. Galerie	104
2. Galerie	43
Plätze Saal	540
Plätze Foyer	80
Maximal Anzahl Plätze	620





Stadion te Lausanne

Arch. Ch. F. Thévenaz

Ofschoon bij dit bouwwerk het technische karakter op de voorgrond treedt, werd een uitgebreide studie gemaakt van de verhoudingen. De op de geveltekening aangegeven verhouding A—B—C is rondom constant. De verhouding tussen deze factoren en de kopse maat van de verticale ondersteuningselementen is eveneens constant.

Tot dit doel werden de constructief noodzakelijke afmetingen gecorrigeerd.



Stadion in Lausanne

Arch. Ch. F. Thévenaz, E.P.U.L.

Obwohl bei diesem Bau der technische Charakter in den Vordergrund tritt, wurden ausführliche Studien gemacht über die Proportionen. Das auf die Zeichnung angegebene Verhältnis A—B—C ist ringsum konstant. Das Verhältnis zwischen diese Faktoren und den Kopfmass der vertikalen Unterstützungselemente ist ebenfalls konstant.

Zu diesem Zweck wurden die für die Konstruktion notwendigen Dimensionierungen korrigiert.



Boerderij te Navazzano-Ticino
Archn Carlo en Rino Tami

Bauernhof „Frieden" in Novazzano
Arch. Carlo und Rino Tami SIA/BSA

1—400

1	Werkplaats	Werkstatt
2	Bergplaats voor wagens, enz.	Remise
3	Melkruimte, daarnaast silo's	Milchraum, daneben Silos
5	Paarden	Pferde
6	Koeien	Kühe
6a	Zieke koeien	Kranke Kühe
7	Mestkuil	Dunggrube
8	Gierkuil	Jauchewagen
9	Varkens en kippen	Schweine und Hühner
10	Varkensstal	Schweinehof
11	Woonkeuken	Wohnküche
12	Slaapkamer	Schlafzimmer



Het aandeel van de SVIL in de ontwikkeling van de bouw van boerderijen in Zwitserland

De problemen van de boerderijen-bouw zijn in tweeërlei opzicht actueel:

- de noodzakelijke ruilverkaveling van honderdduizenden ha wordt sterk bevorderd en vereist in het landschap van gesloten dorpen de bouw van nieuwe boerderijen
- de ontwikkeling van de economische methoden en de rationalisatie van de bewerking van de grond stellen als primaire eis dat de gebouwen zich op een zinrijke wijze daarbij aansluiten.

Der Beitrag der SVIL an die Entwicklung des landwirtschaftlichen Bauwesens in der Schweiz

Die Fragen des ländlichen Bauens haben doppelte Aktualität:

- die über hunderttausende von ha notwendige Güterzusammenlegung wird stark gefördert und bedingt in den Landschaften der geschlossenen Dorfsiedlung den Bau neuer Aussenhöfe;
- die Fortschritte der Bewirtschaftungsmethoden und die Rationalisierung der Hofarbeit verlangen dringend eine sinnvolle Anpassung der Bauten.

In de grote verscheidenheid van het Zwitserse landschap vinden we nog een grote meerderheid van boerderijen die voor de tijd waarin ze ontstonden een toonbeeld waren voor een gelukkige oplossing van de gestelde opgave. Zowel doelmatig als mooi, waren ze een uiting van zuiver ambachtelijk werk. (Afb. 1.)

De omstandigheden zijn evenwel veranderd en wij zijn genoodzaakt
— òf de traditionele vormen daarmede in overeenstemming te brengen,
— òf hen te vervangen door geheel nieuwe vormen.

Primaire eis is die der economie; hier blijken de bedrijfsleider en de ingenieur de architect de loef te hebben afgestoken. En waar naar het oordeel van de gemiddelde man de architect een gebouw misschien wel wat mooier, maar beslist duurder maakt, wijst het streven naar bezuiniging — als gevolg van de toenemende wanverhouding tussen de kosten van het bouwen en de opbrengst van de bodemproducten — in dezelfde richting.

Van de traditionele bouw kunnen we ook heden nog leren:
— het streven naar eenheid tussen doel en vorm;
— de zuiverheid van de bouwlichamen;
— de samenhang tussen materiaal en bouwvorm, bepaald door klimatologische omstandigheden.

De SVIL streeft er naar op deze basis een antwoord te geven op de huidige vragen. De meest voor de hand liggende „vooruitgang" was om in het kader van de traditionele bouwvormen aan de hedendaagse eisen te voldoen, zoals
— meer hygiëne in het huis en in de stal;
— meer ruimte voor de grotere opbrengst van de oogst (meer intensieve exploitatie!);
— ruimte voor de machines en motoren en het grotere wagenpark;
— zuinige bouwconstructies;
— rekening houden met de nieuwe inzichten der arbeidstechniek.

Dit leidde tot de heden gebruikelijke (tussen)oplossingen (Afb. 2), welke echter slechts gedeeltelijk bevredigend zijn, bezwaard als ze zijn door de armoede van het compromis: een te sterk „gebonden" vorm, die wel aan de hedendaagse inzichten beantwoordt, doch evenzeer zich verzet tegen latere, gewijzigde, opvattingen, als indertijd de bouwwerken uit de 19e eeuw.
— met het toenemende raffinement zijn de gebouwen steeds duurder geworden;
— de gewijzigde omstandigheden dwingen tot het loslaten van de oude eenheid, waarvan nog slechts bepaalde uiterlijke elementen overblijven als een concessie aan het gevoel.

Wij zijn thans op zoek naar „klassieke" oplossingen, die in hun houding op een verrassende, en toch logische, wijze verwantschap tonen met — en niet identiek zijn aan — de vroegste, nog aanwezige, vormen (Afb. 3):
— *eenvoudige* bouwlichamen en plattegronden;
— zuivere constructie (hallenschuren!).

In den sehr unterschiedlichen Hauslandschaften der Schweiz stehen noch mehrheitlich Bauernhöfe, die für die damalige Aufgabenstellung optimale Lösungen sind, sowohl zweckmässig als schön und handwerklich sauber. (Abb. 1.)
Da aber die Voraussetzungen sich geändert haben, sind wir gezwungen
— entweder die traditionellen Formen anpassend abzuwandeln
— oder sie durch gänzlich neue Formen zu ersetzen.

Dabei ist die primäre Forderung diejenige der Wirtschaftlichkeit, weshalb denn auch die Betriebstechniker und Ingenieure der Architekten bei der Suche nach neuen Lösungen den Rang abgelaufen haben.

Und weil die Architekten im Urteil des Volkes einen Bau vielleicht etwas schöner, bestimmt aber teurer machen, so wirkt sich der Zwang zur Sparsamkeit — als Folge der zunehmenden Diskrepanz zwischen den Baupreisen und dem landwirtschaftlichen Erwerbseinkommen — in der gleichen Richtung aus.

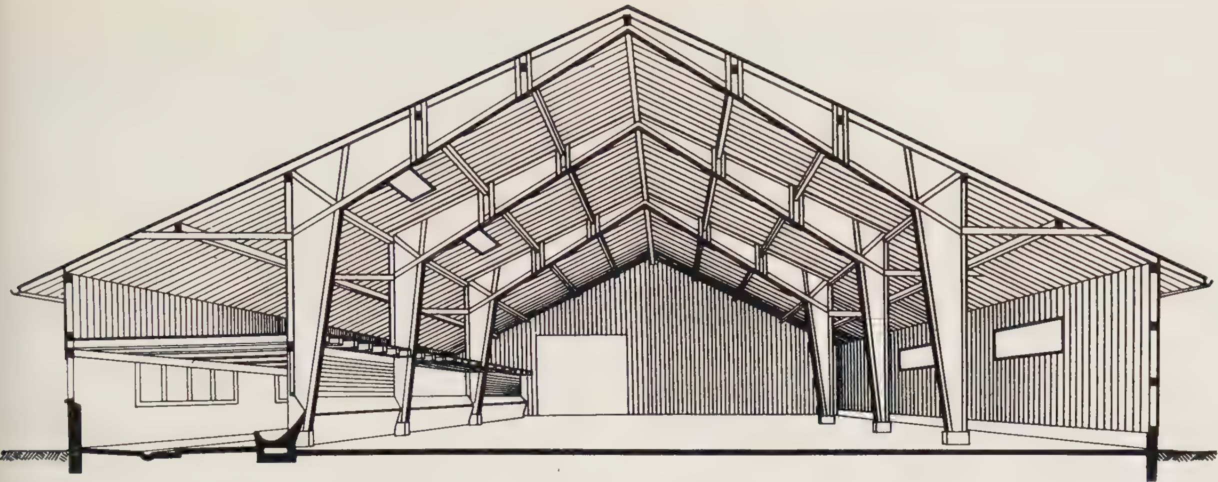
Aus den traditionellen Bauten können wir auch heute noch lernen:
— die Forderung nach Einheit zwischen Zweck und Form;
— die Klarheit der Baukörper;
— die Zusammenhänge zwischen Material und Bauform, sowie Klima-einflüsse.

Die SVIL bestrebt sich, unter diesen Grundsätzen die neuen Aufgaben zu lösen.

Der erste naheliegende „Fortschritt" war, im Gewande der traditionellen Bauformen heutige Forderungen zu erfüllen, wie
— bessere Hygiene in Haus und Stall;
— mehr Raum für die grösseren Ernte-erträge (intensivere Bewirtschaftung!);
— Raum für die Maschinen und Motoren und den grösseren Wagenpark;
— sparsamere Bauweisen;
— Berücksichtigung der neuen Erkenntnisse der Arbeitstechnik.

Das führte zu den bis heute üblichen (Zwischen-) Lösungen (Abb. 2), die aber nur halb befriedigen, weil ihnen die Mängel des Kompromisses anhaften:
— zu stark „gebundene" Form, die zwar heute den Erkenntnissen entspricht, aber ebenso sich späteren Umstellungen widersetzt, wie zur Zeit die Bauten aus dem 19. Jahrhundert;
— die Bauten sind mit zunehmenden Raffinement stets teurer geworden;
— die Aenderungen zwingen zur Aufgabe der alten Einheit, von der nur noch gewisse Aeusserlichkeiten bleiben als Konzessionen an das Gefühl.

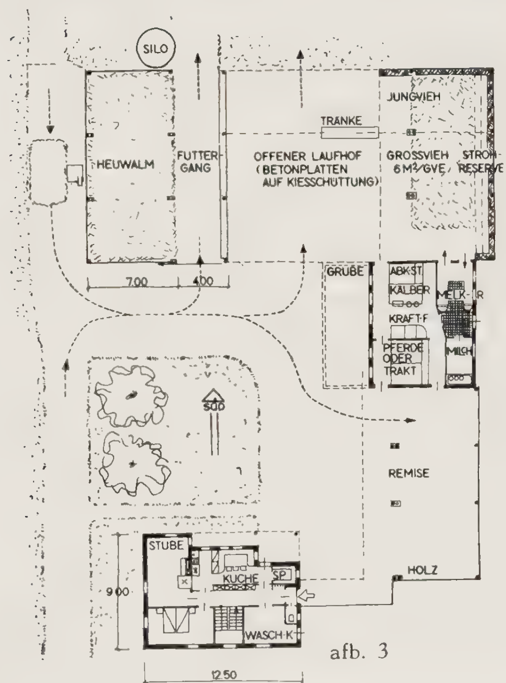
Wir sind heute auf der Suche nach „klassischen" Lösungen, die überraschend — und doch logisch — sich in ihrer Haltung den frühesten noch vorhandenen Formen verwandt (nicht identisch!) zeigen (Abb. 3):
— *einfache* Baukörper und Grundrisse;
— klare konstruktive Durchbildung (Hallenscheune!).





afb. 1





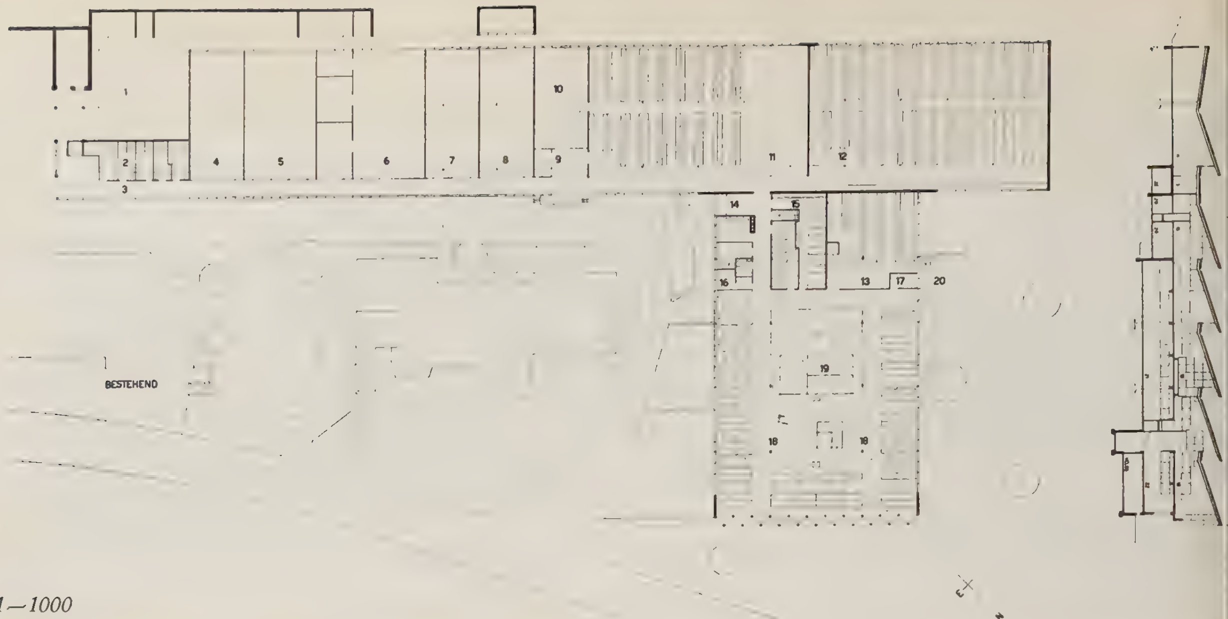
afb. 3



afb. 2

Deze bouwwerken zijn goedkoper, passen zich beter aan bij de toekomstige ontwikkeling en staan positief ten aanzien van de techniek (zowel in de bouw als op het land). Het is geen toeval dat tegelijkertijd van agrarische kant sprake is van het aanhouden van een veestapel in overeenstemming met de natuurlijke omstandigheden, dus eveneens de terugkeer tot de eenvoudige vorm, waarbij de beide doelstellingen elkaar ontmoeten en principieel geheel nieuwe vormen zullen ontstaan.

Diese Bauten sind billiger, anpassungsfähiger an eine zukünftige Entwicklung und stehen positiv zur Technik (im Bauwesen und in der Hofarbeit). Es ist kein Zufall, dass gleichzeitig von landwirtschaftlicher Seite einer „natürlichen" Tierhaltung das Wort geredet wird, also ebenfalls der Rückkehr zur Einfachheit, womit sich die beiden Zielsetzungen treffen und zur Folge haben werden, dass grundsätzlich neue Formen entstehen.



1—1000



Uitbreiding Electrische apparatenfabriek Ad. Feller A.G. te Horgen

Arch. Hans Fischli B.S.A., medewerkers: Fredi Eichholzer, Eduard Franz

Erweiterungsbauten Fabrik Ad. Feller A.G., Horgen

Arch. Hans Fischli B.S.A., Mitarbeiter: Fredi Eichholzer, Eduard Franz





Een natuurlijke en gelijkmatige belichting zonder reflexwerking en een grote mate van onafhankelijkheid zowel bij de oriëntering als ten opzichte van de constructie, zijn de voornaamste voordelen van geplisseerde glasstroken. In de ramen op de zonzijde werd Thermolux glas toegepast; de absorptie door deze glassoort veroorzaakt werd door het vergrote glasoppervlak gecompenseerd.

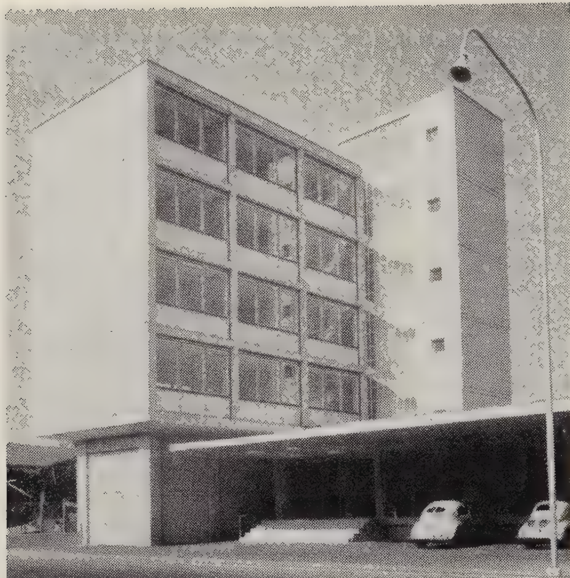
De lage raamstroken hebben alleen een psychologische functie.

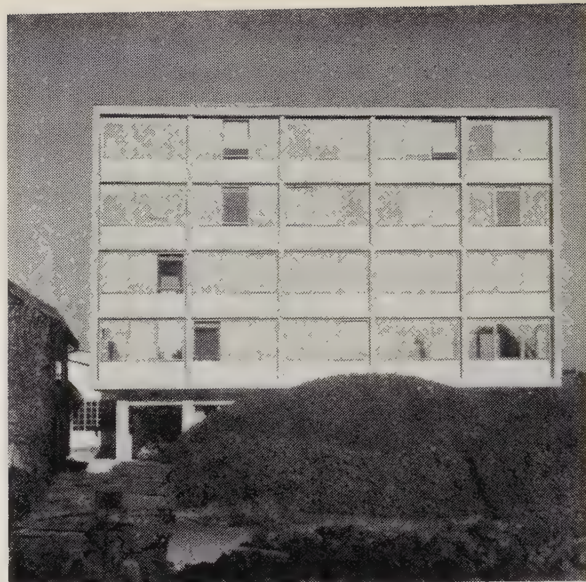
Eine natürliche und gleichmässige Belichtung ohne Reflexwirkung und eine weitgehende Unabhängigkeit bei der Orientierung, und eine grössere Freiheit bei der Konstruktion sind die vornehmsten Vorteile von plissierten Glasstreifen.

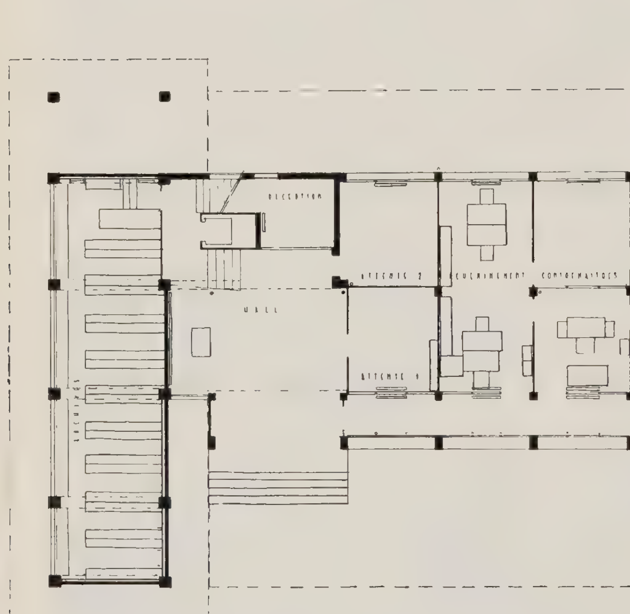
In den Fenstern auf der Sonnenseite ist Thermoluxglas angebracht; die Lichtabsorption, durch dieses Glas verursacht, wurde durch die Vergrösserung der totalen Glasoberfläche wieder eingebracht.

Die niedrige Fensterstreifen haben nur eine psychologische Funktion.

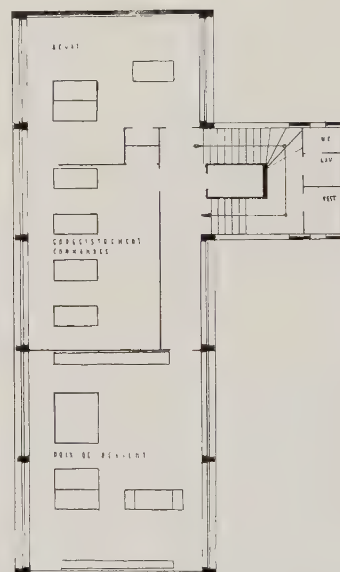
1	Overdekte hof met nevenruimten	Gedeckter Hof mit Nebenräumen
2	W.C. en garderobes voor vrouwen en mannen	W.C. und Garderobe für Frauen und Männer
3	Verbindingsgang	Verbindungsstrasse
4	Contrôle	Kontrolle
5 8	Werkplaatsen	8 Werkstätte
9	Ontvangst van goederen	Warenannahme
10	Uitpakken van goederen	Auspacken
11	Magazijn voor porcelein en steatit	Lager für Porzellan und Steatit
12	Voorraad metalen halffabrikaten	Halbfertiglager für Metalle
13	Tussenmagazijn	Zwischenlager
14	Ingang voor arbeiders	Eingang für Arbeiter
15	Garderoberuimten voor vrouwen en mannen	Garderoberäume für Frauen und Männer
16	Toiletten	W.C.-Anlage und Sanitätsraum
17	Spreekkamer	Besprechungszimmer
18	Montagehal	Montagehalle
19	Bedrijfskantoor	Betriebsbüro
20	Nooduitgang	Notausgang







Begane grond | Erdgeschoss 1—300



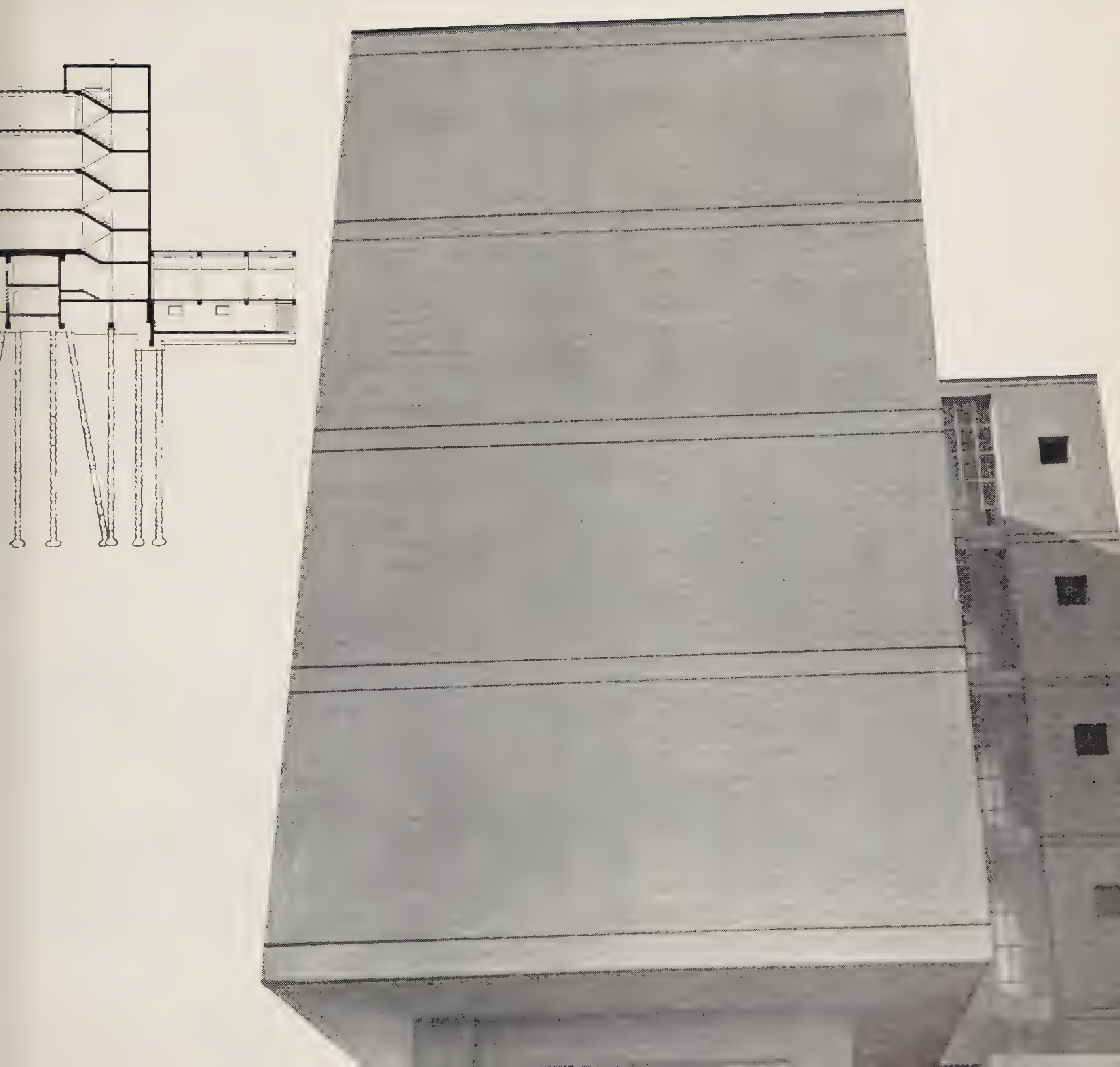
Eerste verdieping | Erster Stock

Administratiegebouw van de S.I.M. fabriek te Morges
Arch. P. Bonnard

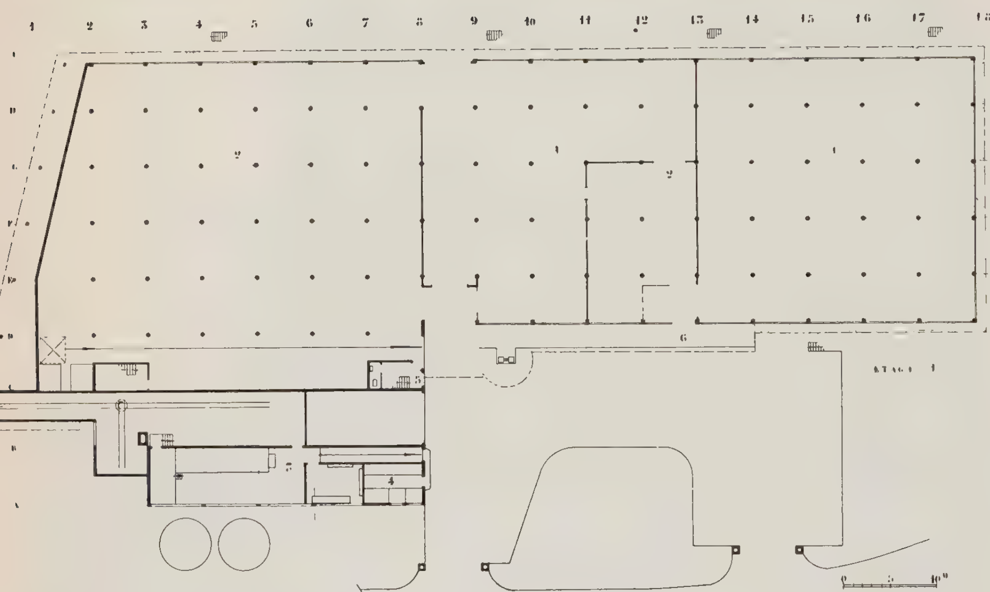
Fundering op betonpalen van 18 m lengte. De mogelijkheid bestaat het gebouw met 2 verdiepingen uit te breiden.

Verwaltungsgebäude S.I.M. Fabrik, Morges
Arch. P. Bonnard

Fundierung auf Betonpfähle von 18 M Länge. Die Möglichkeit ist vorgesehen das Gebäude mit zwei Geschossen zu erweitern.







Hoofdverdieping / Hauptgeschoss

links:

1	Fabrieksruimte	Fabrikation
2	Magazijn	Lager
3	Ketelhuis	Kesselhaus
4	Trafo	Trafo
5	Ingang	Entree
6	Laadperron	Verladerampe

rechts:

1	Ingang	Entree
2	Portier	Portier
3	Laadperron	Verladerampe
4	Fabrieksruimte	Fabrikation
5	Privé	Club

Cartonnagefabriek E. H. Schelling & Co. Zürich

Arch. Hannibal Naef

De vloer, het plafond en de kolommen van de kelder werden, in verband met de grote belasting, in gewapend beton uitgevoerd.

In verband met lichttoetreding in de kelder werd een paddestoelconstructie gekozen.

De bovenbouw is samengesteld uit een staalskelet met geprefabriceerde betonplaten en met vrijstaande glaswanden.

Kartonnagenfabrik E. H. Schelling & Co. Zürich

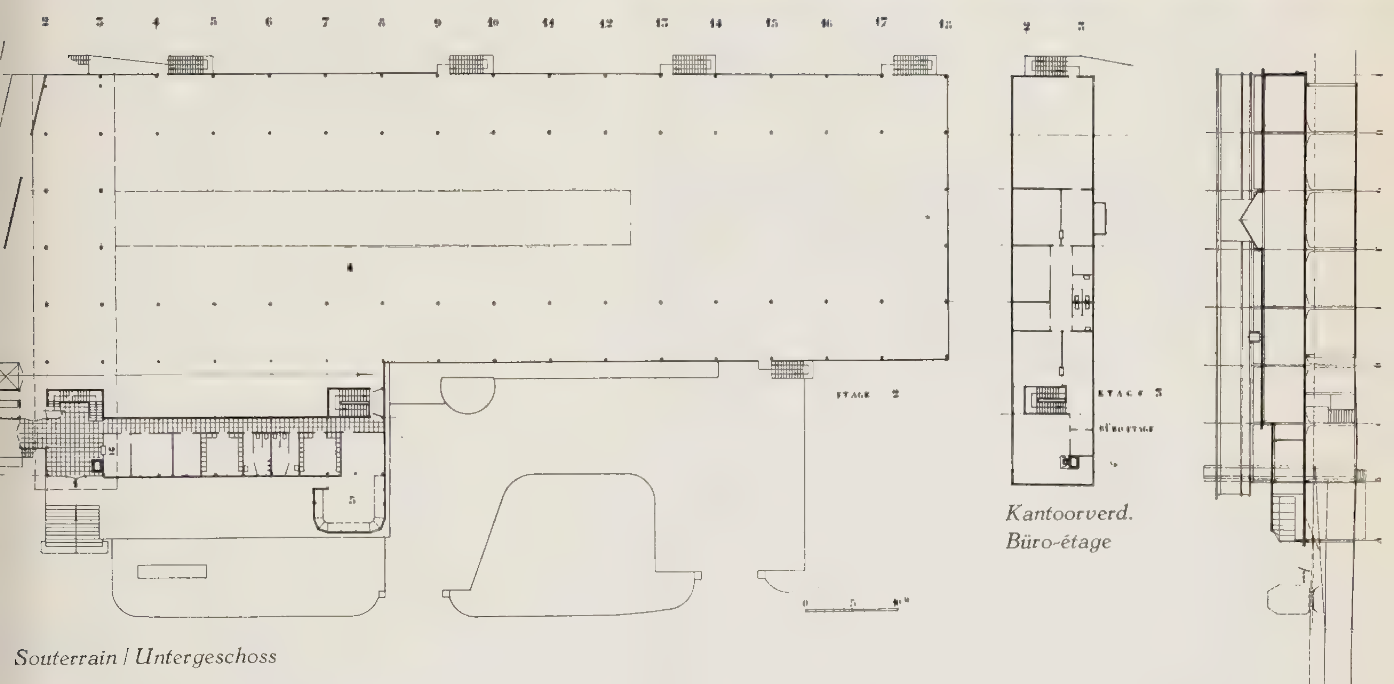
Arch. Hannibal Naef

Fussboden, Decke und Pfeiler des Kellergeschosses wurden, wegen den schweren Lasten, ausgeführt in Eisenbeton.

Wegen der Belichting des Kellergeschosses wurde eine Pilz-Konstruktion gewählt.

Der Aufbau ist ein Stahlskelet mit prefabrizierten Betonplatten ausgefacht und mit freistehenden Glaswänden.





Kantoorverd.
Büro-étage

Souterrain / Untergeschoss



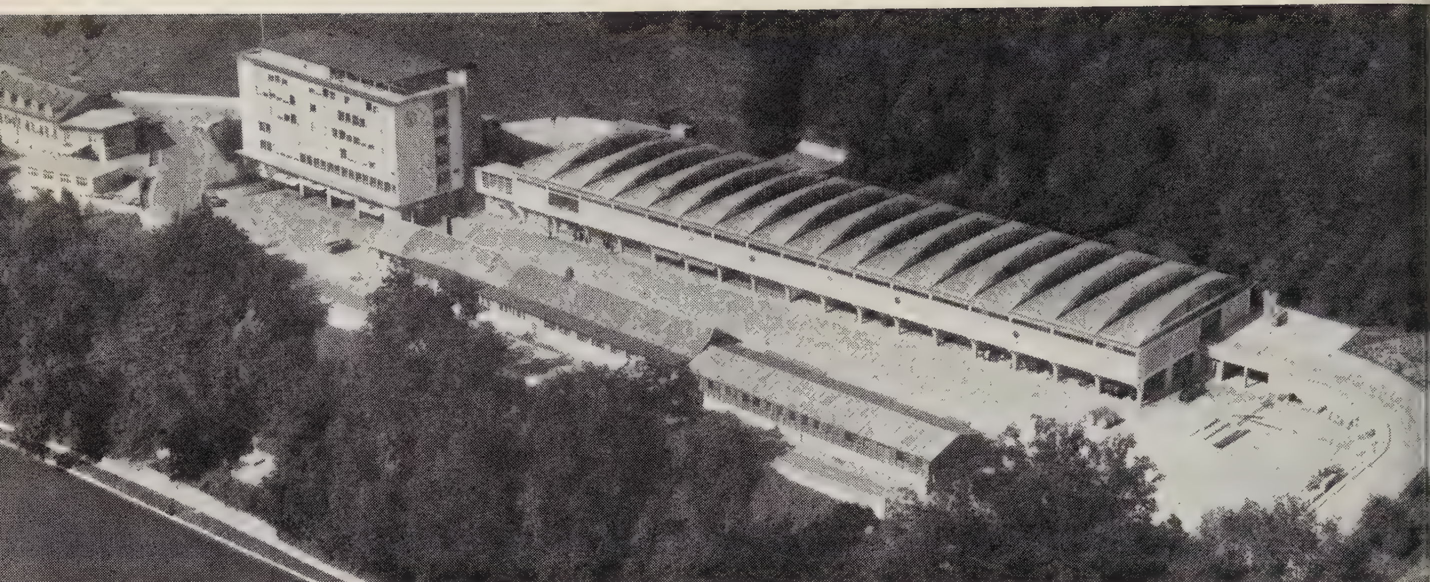


Foto Fritz Tschirren

14.50
14.50
525.60
520 60
516 40
5.00
4.20
1. STOCK
WERKSTATT
EINFAHRT
AUSFAHRT
WASCHRÄUME
ERDGESCHOSS
VELORAUM
MAGAZIN
LEITUNGSKANAL
513 50
MAGAZIN
KELLER
512.50
SCHLAMMSAMMLER

P.T.T. Garage Engehalde Bern

Archn E. Hostettler, H. Daxelhofer en P. Indermühle

De garage heeft geen kolommen. De overspanning is 30 m en de spanten zijn in verband met temperatuurverschillen vrij opgelegd.

De onderbouw is uitgevoerd in gewapend beton, het dak in staal en aluminium.



Neue P.T.T. Anlage Engehalde Bern

Archn E. Hostettler, H. Daxelhofer und P. Indermühle

Die Garage hat keine Pfeiler. Die Spannweite ist 30 M und die Fachwerkträger wurden wegen Temperaturwechsel frei aufgelegt.

Der Unterbau ist ausgeführt in Eisenbeton, das Dach in Stahl und Aluminium.




Blindlandepiste 2600 x 75 m
Winddiagramm
Windrose
N
W
Westpiste 1900 x 60 m
SWISS

Luchthaven Zürich

Archn A. en H. Oeschger

Een van de meest typische voorbeelden, waar getracht werd architectuur van het detail uit te ontwikkelen.

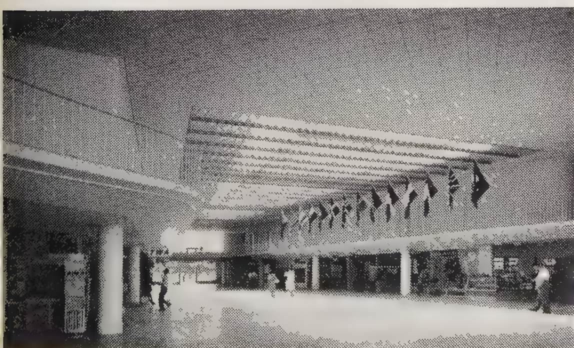
Flughafen Zürich

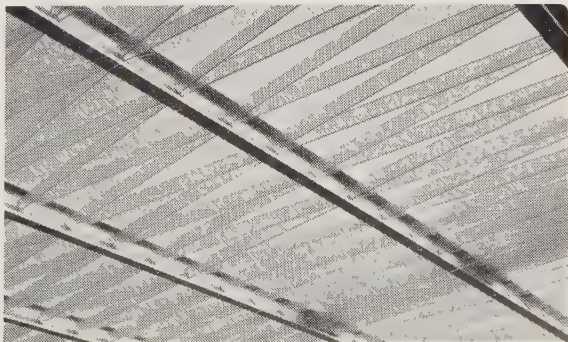
Arch. A. und H. Oeschger

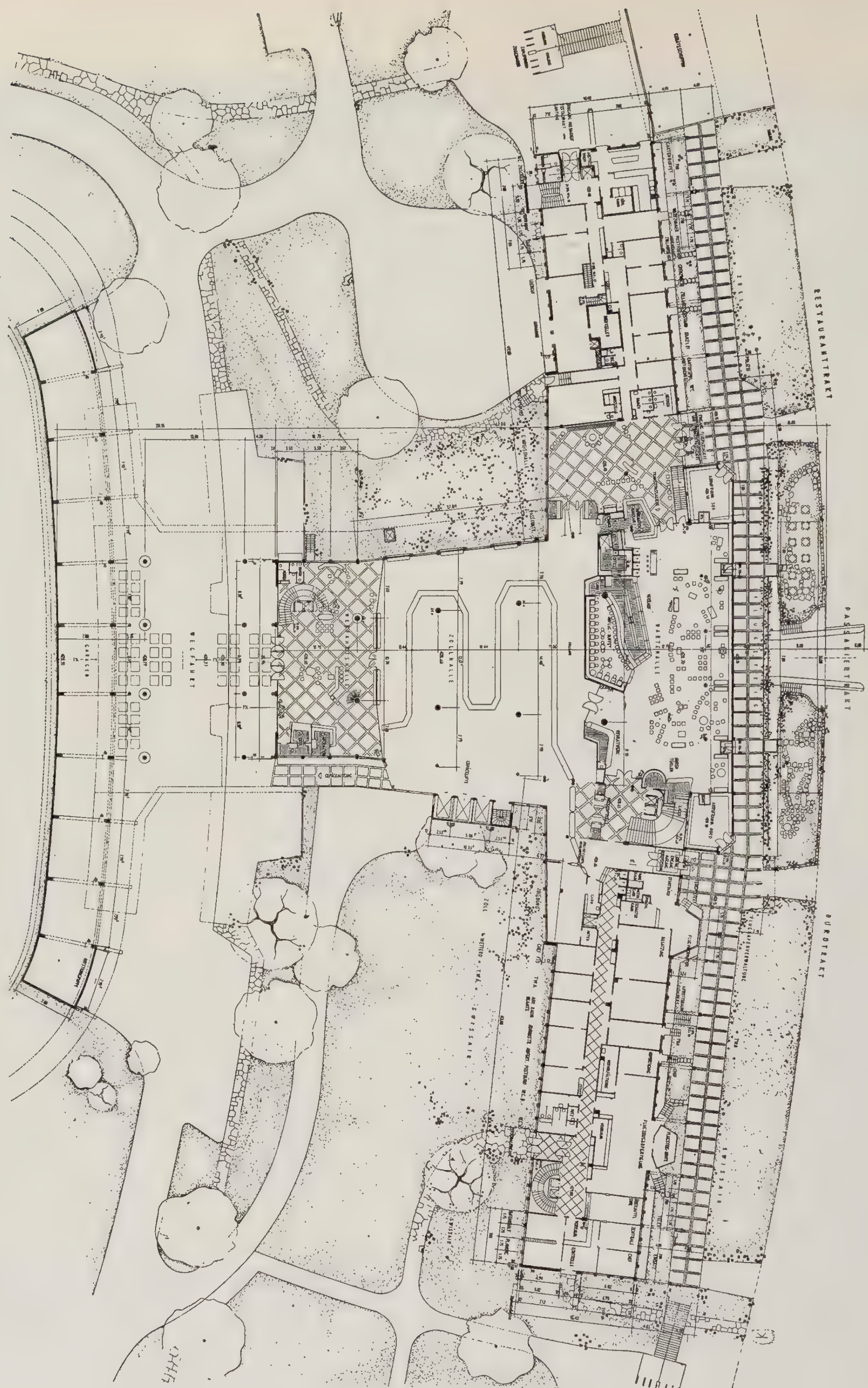
Ein der meist typischen Beispiele, wo versucht wurde Architektur vom Detail aus zu entwickeln.







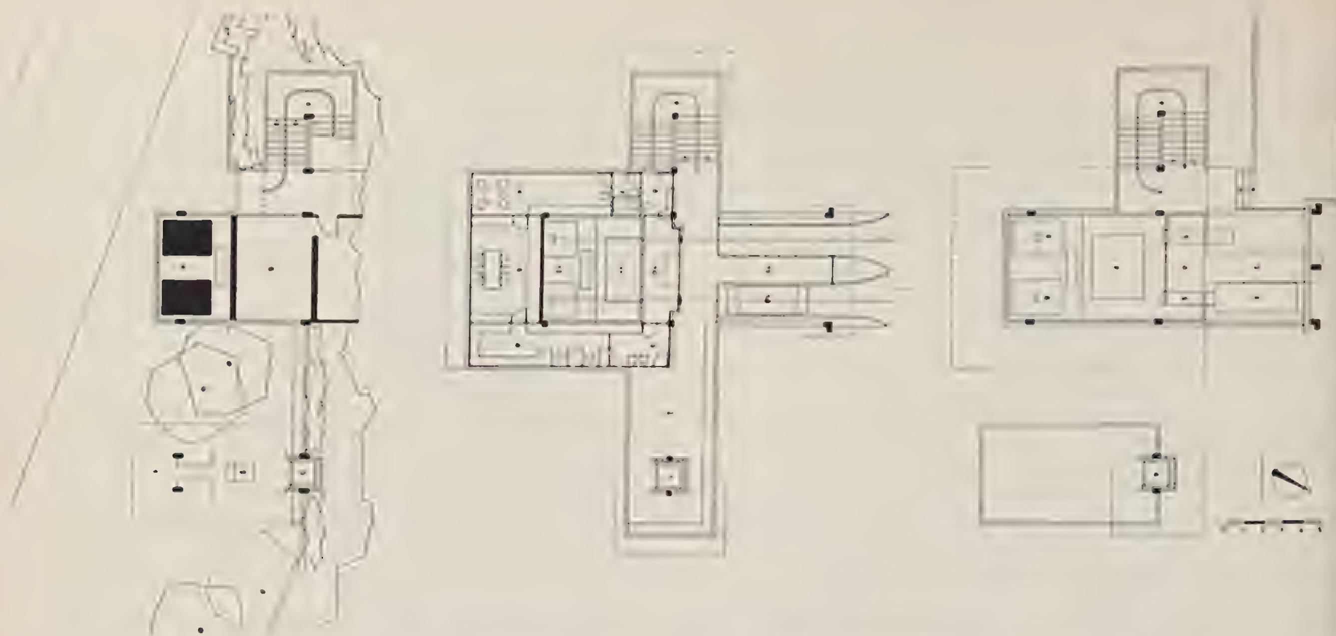




Luchthaven / Flughafen Zürich

boven: Beg.grond / oben: Erdgeschoss
rechts: Verdieping en doorsnede / rechts: Obergeschoss und Schnitt





Kabelbaan Locarno/Orselina - Cardada

Archn Peppo Brivio en René Pedrazzini

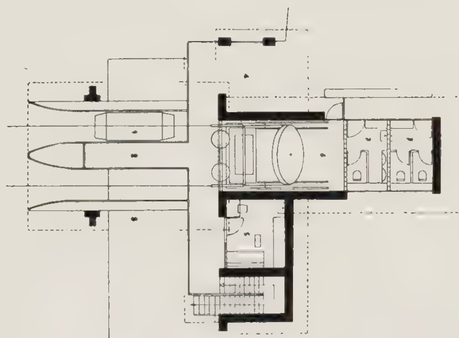
Het grote hoogteverschil leidde ertoe het bovenste station hoofdzakelijk met ter plaatse aanwezig materiaal op te bouwen.

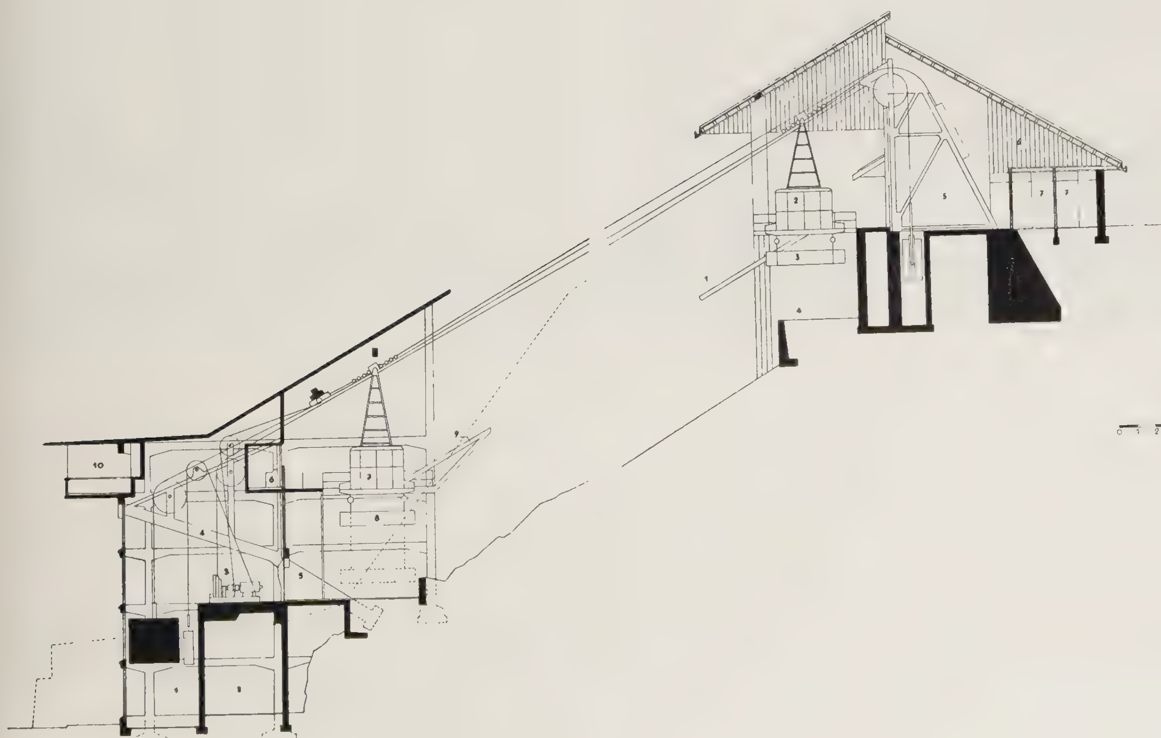


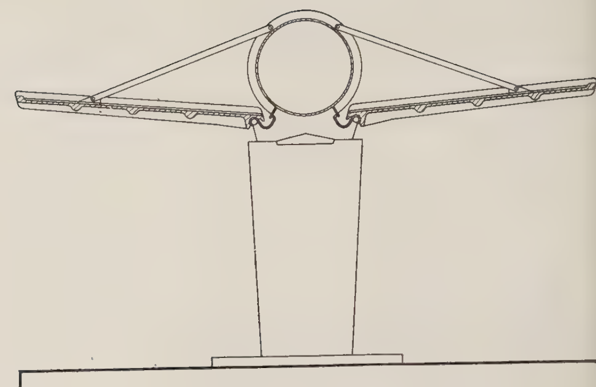
Seilbahn Locarno/Orselina - Cardada

Arch. Peppo Brivio und René Pedrazzini

Zufolge des grossen Niveau-unterschiedes wurde der obere Bahnhof hauptsächlich mit örtlichen Materialen aufgebaut.







Doorsnede / Durchschnitt



Perrondak

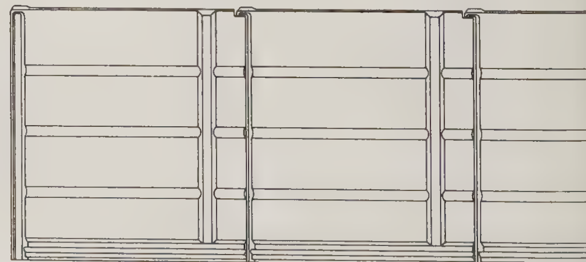
Ir. H. Hilfiker

Het buisvormige profiel kan zeer grote torsiekrachten opnemen.
Terwijl Borromini in de gevel van de kerk San Carlo alle quattro Fontane te Rome en Palladio in het koor van de kerk del Redentore te Venetië de gebogen balken moesten ondersteunen, worden in gebogen constructies met dit profiel zuilen overbodig.
Alle leidingen worden in de buis ondergebracht. Met hetzelfde systeem werd een brug ontworpen in de Gotthardpas.

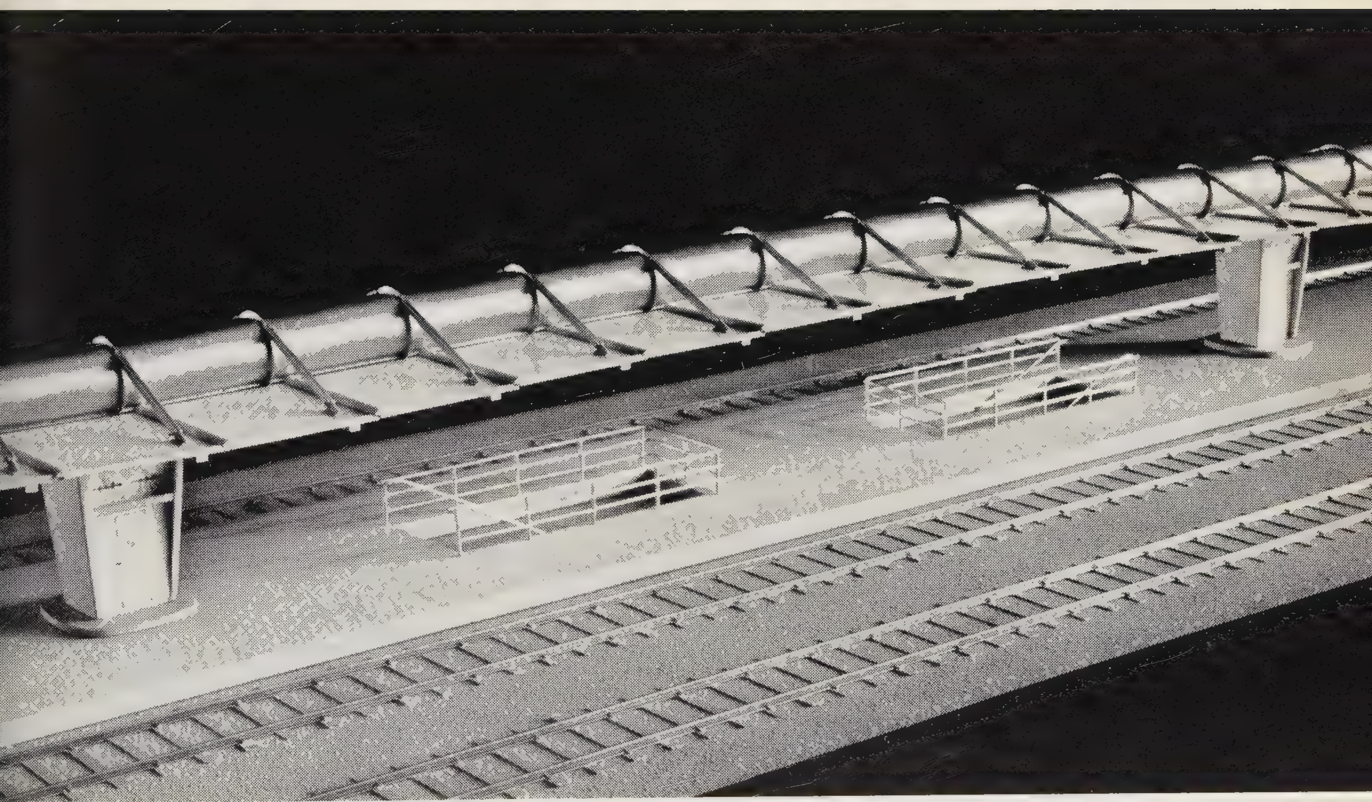
Perrondach

Ing. H. Hilfiker

Das Rohrprofil hat eine sehr grosse Torsionssteifigkeit.
Während Borromini in der Fassade der Kirche San Carlo alle quattro Fontane in Rom und Palladio in das Chor der Kirche del Redentore in Venedig unter die geschweifte Balken Säulen benötigen, werden in geschweifte Konstruktionen mit diesem Profil Säulen überflüssig.
Sämtliche Leitungen werden im Rohr untergebracht.
Mit dem gleichen System wurde eine Brücke für den Gotthard-Pass entworfen.



Onderaanzicht van het halve perrondak / Ansicht von Unten des Halben Perrondaches



Prijsvraag Station Bern 1949
Arch. O. Senn

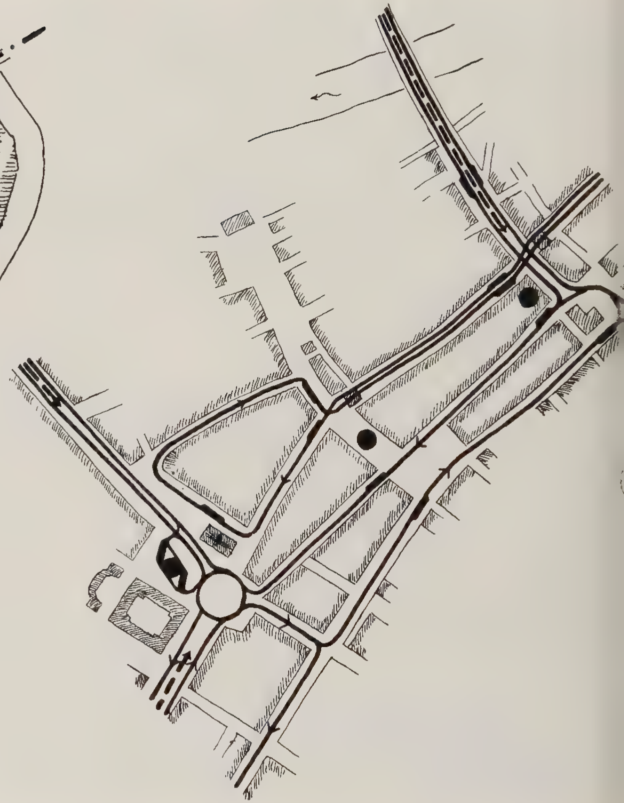
Wettbewerb Bahnhof Bern 1949
Arch. O. Senn

links onder / links unten:

Bahnhof und Post im Stadtbild

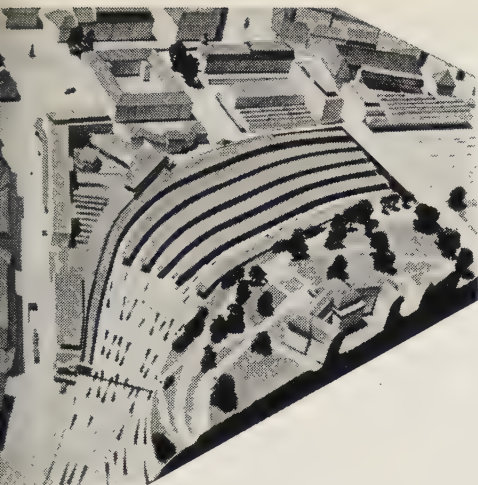
1 Bollwerk
2 Bahnhofplatz
3 „Christoffelplatz"
4 Bubenbergplatz
5 Schanzenstrasse
6 Grosse Schanze
7 Gleisfeld
A Neues Aufnahmegebäude
P Postdienstgebäude





boven / oben:

Linien und Haltestellen von Tram und Bus
– – – → Tramlinie mit Rampe zum unterirdischen Tracé
● Tramhaltestelle unterirdisch
——— Buslinie
——■—— Bushaltestelle



Maquette | Modell
links: gezien van uit het noorden | Ansicht von Norden
onder: gezien van uit het zuiden | Ansicht von Süden

Opvattingen van studenten in de architectuur en van jonge architecten te Zürich

Het feit, dat de „Heimatstil" in zwang bleef en de Hogescholen overvol waren, bracht ons — een groep studenten in de architectuur — enkele jaren geleden tot een gemeenschappelijke oppositie tegen deze heersende toestand.

Ons samengaan werd geschraagd door de overtuiging, dat de toenemende massale en passieve houding aan de Hogeschool door ons, studenten, zelf overwonnen diende te worden, en dat de afrekening met deze houding in onze Hogeschool zelf geschieden moest, onder medewerking van alle studenten.

Onze gemeenschappelijke arbeid ondervond een zeer gunstige invloed van ons „semesterwerk". Wij beschouwden de Hogeschool als een „laboratorium", waarin wij de ons gestelde opgaven van alle kanten aanpakten en trachtten ze een gestalte te geven, die beantwoordde aan de geest van onze tijd. Onze nauwe saamhorigheid maakte het de enkeling mogelijk, zich dank zij de voortdurende critiek verder te ontwikkelen, alsook om zijn denkbeelden in zijn werk binnen de school tot uitdrukking te kunnen brengen. Door deze ernstige en grondige samenwerking ontstond een sfeer van ruim wederzijds begrip, die ook de gezamenlijke docenten beïnvloedde, en na verscheidene jaren van deze „nieuwe traditie" heerst heden ten dage op deze afdeling een zeer open geest ten opzichte van de meest verschillende ontwerpen.

Naast het ontwerpen richtte onze samenwerking zich ook op de eigen opleiding en het bestuderen van het „nieuwe bouwen". Aan de hand van gegevens verdiepten wij ons in theoretische onderzoekingen en vergelijkingen en wij trachtten de resultaten daarvan in de vorm van tentoonstellingen op de Hogeschool onder de ogen te brengen van onze medestudenten, ten einde hen aan te sporen tot gedachtenwisseling. Behalve dergelijke tentoonstellingen schonken discussie-avonden, excursies naar in aanbouw zijnde werken, lezingen met lichtbeelden, enz. ons dikwijls de gelegenheid om de aandacht te vestigen op specifieke problemen van deze tijd en om de starre geest van een bekrompen nationale architectuur te doorbreken.

Zodra de persoonlijkheid van de student zich eenmaal vrij had kunnen ontwikkelen door het gemeenschappelijke werk, en zich in een ontwerp kon verwezenlijken, ontdekte hij een schat aan mogelijkheden om zijn ideeën uit te drukken binnen het bestek van een critische geesteshouding, terwijl hij juist aanknoopte bij een echte en levende traditie. De onverdraaglijke „Heimatstil", en de steriele eentonigheid daarvan maakten plaats voor een streng geordende veelvuldigheid aan mogelijkheden.

Vooral ontpopte zich steeds meer de werkelijk fundamentele regionale vormgeving. In het algemeen gezien kon men daarbij twee tegengestelde stromingen onderscheiden:

Auffassungen der Architekturstudenten und jungen Architekten in Zürich

Heimatstil und Ueberfüllung der Hochschule waren vor einigen Jahren die erste Ursache, welche eine Gruppe von uns Architekturstudenten zu gemeinsamer Opposition gegen die herrschende Situation trieb.

Unser Zusammenschluss war vom Bewusstsein getragen, dass die zunehmende Vermassung und Passivität an der Hochschule durch uns Studenten selber überwunden, dass die Auseinandersetzung damit in der Hochschule geschehen und von allen Studenten mitgeführt werden müsse.

Unsere gemeinsame Arbeit erhielt von den Semesterarbeiten einen sehr fruchtbaren Einfluss. Wir empfanden die Hochschule als „Laboratorium", worin wir die gestellten Aufgaben von allen Gesichtspunkten aus angriffen und sie formal so zu bilden versuchten, wie es dem neuen Geist entsprach. Durch unseren engen Zusammenhang wurde es dem Einzelnen ermöglicht, sich sowohl dank der steten Kritik zu entwickeln, als auch seine Arbeit der Schule gegenüber durchzusetzen. Aus dieser sehr ernsten und begründeten Zusammenarbeit entsprang eine weitherzige Atmosphäre, die auch die Lehrerschaft beeinflusste und nach manchen Jahren der „neuen Tradition" herrscht heute an der Abteilung eine sehr offene Einstellung gegenüber verschiedenartigsten Projekten.

Neben der Entwurfsarbeit richtete sich unsere Zusammenarbeit auf die eigene Ausbildung und auf das Studium des „Neuen Bauens". Wir führten theoretische Untersuchungen und Vergleiche anhand von Dokumenten und versuchten, die Ergebnisse in Form von Ausstellungen an der Hochschule den anderen Studenten zur Anregung und Diskussion vorzulegen. Neben solchen Ausstellungen boten Diskussionsabende, Bauführungen, Lichtbildervorträge, etc. häufig Gelegenheit, die Andacht auf zeitgemässe Problemstellungen zu lenken und den Geist erstarrter Nationalarchitektur zu sprengen.

Sobald einmal die Persönlichkeit des Studenten durch die gemeinsame Arbeit befreit und gesichert war und sich im Projekt verwirklichen konnte, entdeckte er den Reichtum an Ausdrucksmöglichkeiten innerhalb einer kritischen, geistigen Haltung und gerade in der Anknüpfung an echte, begründete Tradition. Der unduldsame Heimatstil, seine sterile Einförmigkeit machten einem streng geordneten Reichtum Platz.

Vor allem schälten sich immer mehr die wahrhaft grundlegenden regionalen Anlagen und Formwelten heraus. Im Grossen gesehen waren dabei zwei Strömungen zu erkennen, welche sich gegenüber standen: eine empfindungsbetonte, romantische Richtung und eine geistig spekulative, rationelle Richtung. Diese beiden Pole der Gestaltung erschwerten öfters das gegenseitige Verständnis und sind auch in der öffentlichen Diskussion eine verborgene Ursache der scheinbaren Widersprüche innerhalb der modernen Architektur.

een romantische, die de nadruk legde op het gevoelselement, en een geestelijk speculatieve, verstandelijke. Deze beide polen der ontwikkeling werkten zeer vaak het wederzijds begrip tegen en zijn ook bij een openbare discussie een heimelijke oorzaak van de tegenstelling, die schijnbaar heerst in de moderne architectuur.

Bij de romantische stroming waren gevoelselementen het uitgangspunt bij de ontwikkeling der vormgeving. Het beleven der dingen en het effect van het materiaal waren van groot belang. De aanhangers van deze stroming waren moeilijk te benaderen met argumenten en hun werk kon men slechts intuïtief begrijpen.

Anders was het met de rationalisten gesteld. Zij werkten meer geometrisch, met rechte hoeken, een modul en bestudering der juiste verhoudingen. Hun vormentaal behoorde veeleer tot een anorganische kristallenwereld dan tot de organische cellen-structuur. Het materiaal was voor hen eigenlijk slechts noodzaak of voorwendsel om tot een constructie te geraken. Er ontstonden ontwerpen uit deze geesteshouding, die niet minder levendig waren en die uitstekend harmonieerden met hun tegenpolen en juist door een ondefinieerbare wederzijdse spanning de gemeenschappelijke projecten maakten tot een manifestatie van nieuwe verrijkte geestelijke inhoud.

De activiteit van deze werkgroepen van studenten en de Ciam-juniores-groepen tonen tot nog toe, dat de jonge architecten zichzelf niet alleen kunnen ontwikkelen en verwezenlijken door verantwoordelijkheid jegens zichzelf en eigen initiatieven, maar ook, dat de invloed van zulke gemeenschappelijke arbeid op den duur — al is het nog langzaam — een algemene toestand kan beïnvloeden en wijzigen. Ook in Zürich werd een eerste stadium in deze ontwikkeling bereikt: de studenten en de jonge architecten hebben elkaar gevonden als vertegenwoordigers van een architectuur, die aan deze tijd beantwoordt, en zij hebben de kans gekregen hun denkbeelden te formuleren. Onze tweede stap richt zich tegen de huidige „beauty-shop" architectuur en modernismen en zal de mogelijkheid verschaffen zich in het bouwen te verwerkelijken.

Eduard Neuenschwander, dipl. Arch. E.T.H.

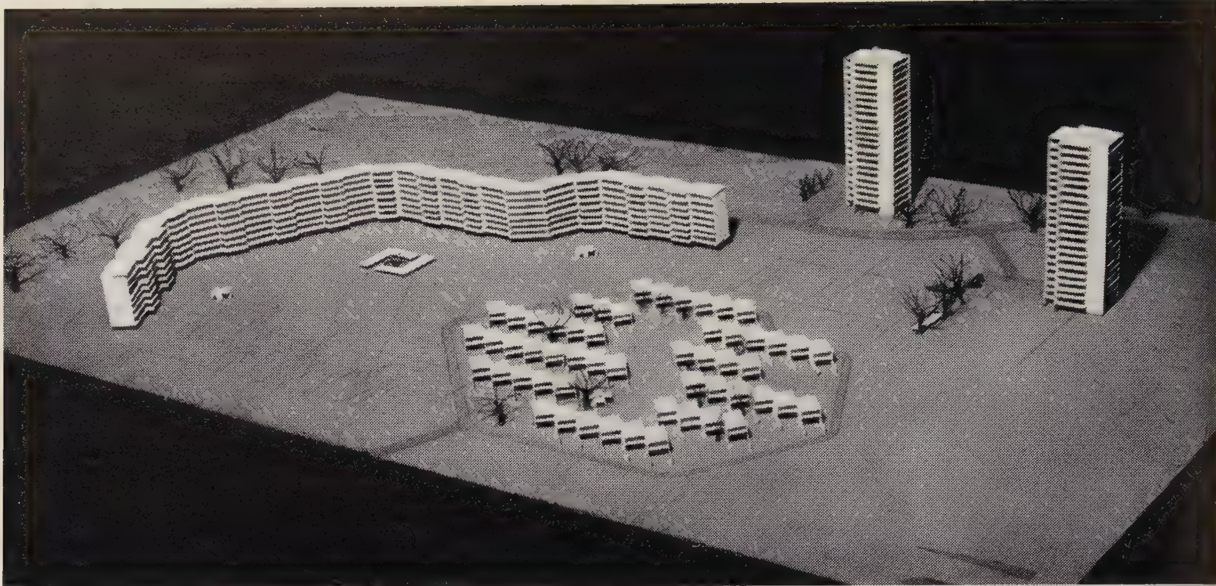
Die romantische Richtung leitete ihre Gestaltung aus dem Empfinden ab; Erlebnis der Dinge und Materialwirkung bedeutete sehr viel, und ihre Formenwelt schien emotionellen Bereichen zu entspringen. Die Träger dieser Richtung waren für Argumentationen schwierig zugänglich und ihre Arbeiten liessen sich nur intuitiv erfassen.

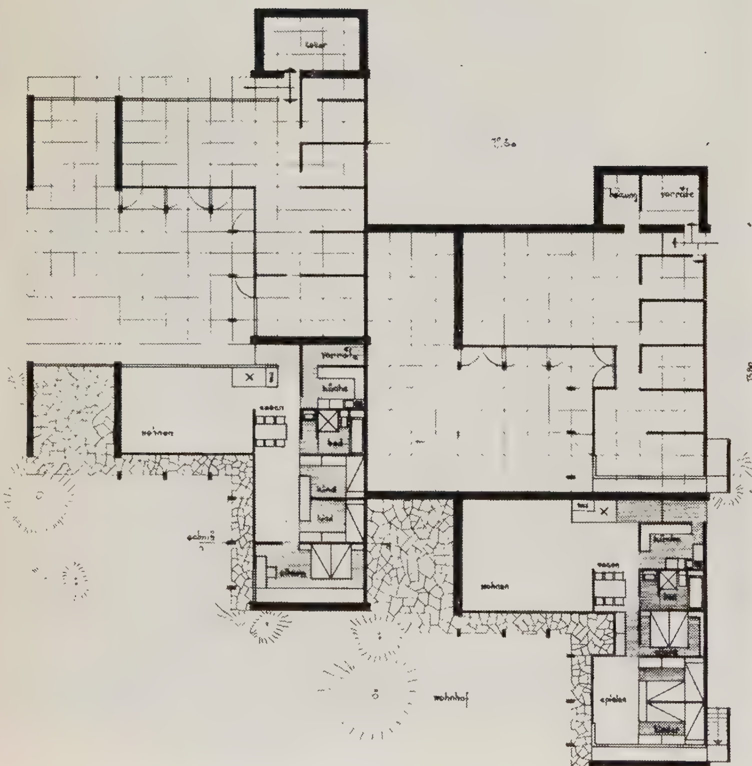
Mit den Rationalisten stand es anders. Sie arbeiteten mehr geometrisch, mit dem rechten Winkel, dem Modul und der Proportionsstudie. Ihre Formenwelt gehörte eher zur anorganischen Kristallwelt als zur organischen Zellstruktur. Das Material war eigentlich nur Notwendigkeit oder Vorwand zur Konstruktion. Diesem geistigen Typus entwuchsen nicht weniger vitale Entwürfe, welche sich auf die beste Weise mit ihren Gegenpolen vertrugen und durch unfassbare Spannungsbeziehung gerade Gemeinschaftsprojekte zu Manifesten eines neuen geistigen Reichtums machten.

Die bisherige Tätigkeit dieser Studenten-Arbeitsgruppen und der Ciam-Juniorengruppen zeigt, dass durch Selbstverantwortung und eigene Initiative die jungen Architekten



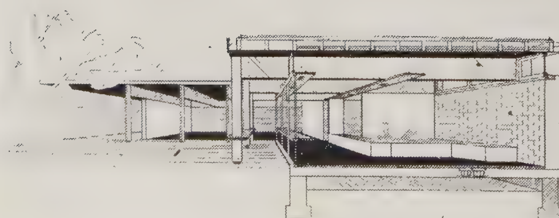
sich nicht nur entwickeln und verwirklichen können, sondern dass der Einfluss solcher Gemeinschaftsarbeit auf die Dauer eine noch so träge allgemeine Situation beeinflussen und verändern kann. Auch in Zürich ist ein erstes Stadium der Entwicklung erreicht: die Studenten und die jungen Architekten als Vertreter einer zeitgemässen Architektur haben sich gefunden und haben die Möglichkeit, sich zu formulieren. Unser zweiter Schritt richtet sich gegen die heutige „beauty-shop"-Architektur und die Modernismen und wird die Möglichkeit der baulichen Verwirklichung bringen.

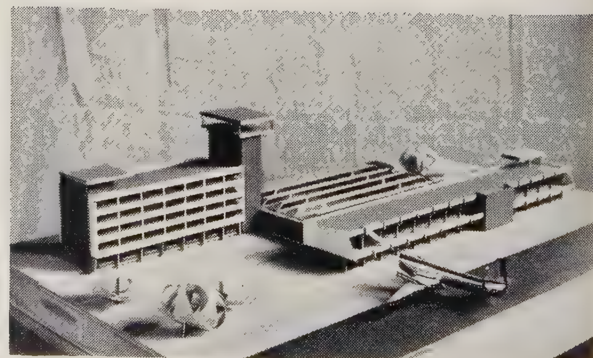




boven: *Woningbouw | Wohnbauten*
links: *Atriumhuis | Atriumhaus*
rechts onder: *Vliegveld | Flughafen*

rechts: *Wijkcentrum | Gemeinschaftszentrum*





Voorbeeld van samenwerking:

Semesterwerk: wijkcentrum in Zürich — hotel met grote zalen, studententehuis, kerk, bioscoop, restaurant, winkels, warenhuis. Vier studenten van volkomen verschillend karakter, die echter dezelfde fundamentele opvattingen huldigen, werden het eens over enkele elementaire beginselen der compositie. De afzonderlijke projecten werden onafhankelijk van elkaar uitgewerkt en pas aan het eind samengevoegd. Een soort „spontane compositie". Hier zou men een vruchtbaar verder werken aan vast knopen: ieders persoonlijkheid zou intensiever tot uitdrukking komen door de spanning, die heerste tussen de verscheiden karakters, binnen het bestek van de strenge wetmatigheid van een gemeenschappelijke principiële opvatting.

Woningbouw: huizen in atrium-schema in verband met stedebouwkundige studies. Ontwerp voor een wooncel als

Beispiel der Zusammenarbeit:

Semesterarbeit: Gemeinschaftszentrum eines Quartiers in Zürich — Hotel mit Saalbau, Studentenheim, Kirche, Kino, Restaurant, Ladenbauten, Geschäftshaus. Vier Studenten ganz verschiedenen Charakters, jedoch mit gleichen grundsätzlichen Auffassungen einigten sich auf einige elementare Kompositionsgrundlagen. Die einzelnen Projekte wurden unabhängig voneinander entwickelt und erst am Schluss zusammengestellt. Eine Art „spontane Komposition". Hier würde fruchtbare Weiterbearbeitung ansetzen: Steigerung des persönlichen Ausdrucks durch Spannungsbeziehung der verschiedenartigen Charaktere innerhalb der strengen Gesetzlichkeit einer gemeinsamen Grundauffassung.

Wohnbauten: Atriumhäuser in Zusammenhang mit städtebaulicher Uebung. Entwurf einer zellularen Wohneinheit



eenheid bij één-gezinswoningen in tapijtpatroon verspreid over geaccidenteerd terrein. Bestudering van de normalisatie van de plattegrond en toepassing van geprefabriceerde bouwelementen.

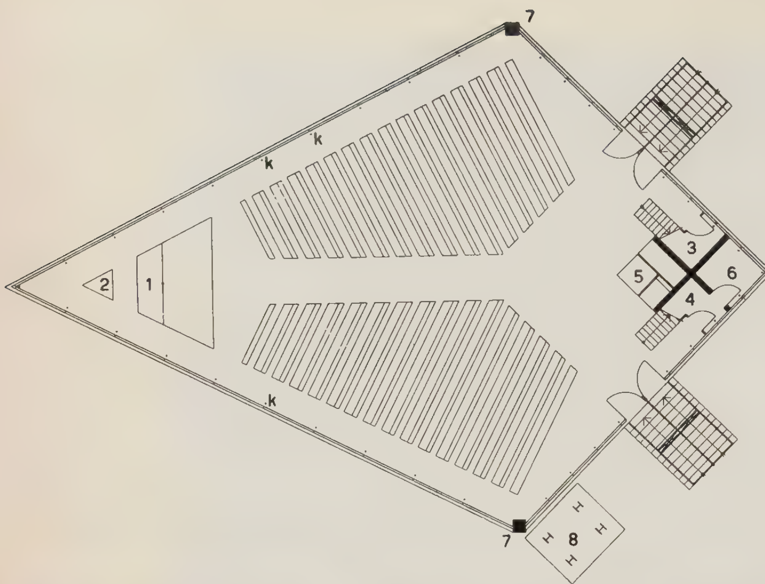
Een vliegveld. Samenvatting van een gecompliceerde organisatie in een constructieve omgeving.

Een kerk. Een project, waaraan voornamelijk constructieve problemen ten grondslag liggen. Parabolisch-hyperboloid gebogen betonvorm als zadeldak; wanden van veelkleurige glasbuizen.

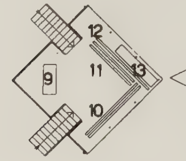
beim Einfamilienhaus in Form der Teppichsiedlung in gestaffeltem Gelände. Studium der Grundrissstandardisation und Verwendung industriell hergestellter, vorfabrizierter Bauelemente.

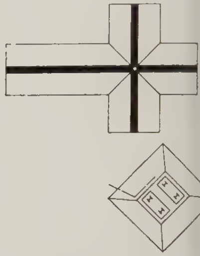
Ein Flughafen. Zusammenfassung komplizierter organisatorischer Vorgänge innerhalb konstruktiver Formgebung.

Eine Kirche. Ein Projekt, dem ganz überwiegend konstruktive Problemstellungen zugrunde liegen. Parabolisch-hyperboloid gekrümmte Betonschale als Dachsattel; Wände aus polychromen Glasröhren.

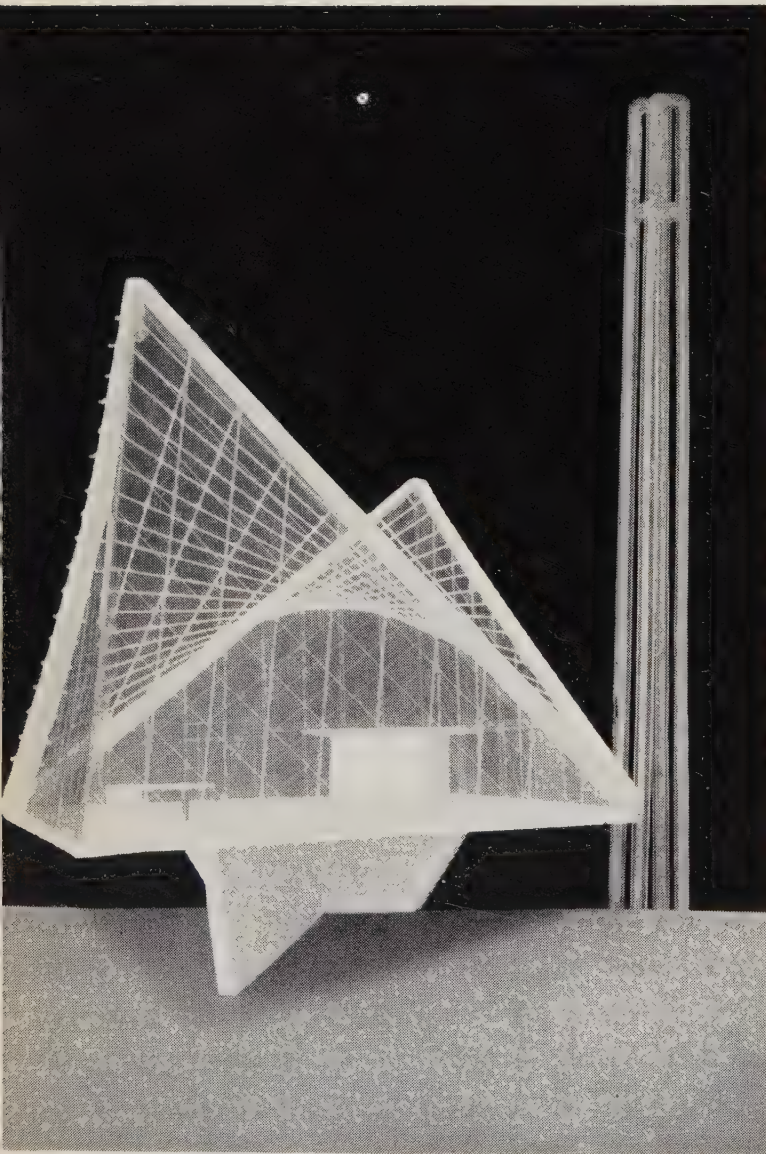


1	Altaar	Altar
2	Doopvont	Taufstein
3	Kleedkamer priester	Umkleideraum des Priesters
4	Bergruimte	Raum für Apparäte





5	Biechtstoel	Beichtstuhl
6	Orgelapparaturen	Raum für Orgelmechanismus
7	Hoekpunten van de randbalk	Eckpunkte der Randträger
8	Toren	Turm
9	Speeltafel orgel	Spieltisch
10-13	Orgelwerk	Orgelwerk



Ontwerp voor een katholieke kerk

E. von Gallantay

De plaats van het altaar wordt horizontaal en verticaal geaccentueerd; de bankenrijen maken met elkaar en met de grote as van de kerk een stompe hoek, waardoor het samenzijn een gemeenschappelijk karakter krijgt.

Het dubbel inversgebogen 6 cm dikke betondak voorkomt de focuswerking van het geluid en reduceert de nagalmtijd.

De vier randbalken zijn door trekstaven verbonden en onafhankelijk van de wanden. Deze bestaan uit tussen T-profielen opgesloten glazen buizen, die in de richting van het altaar lichter van kleur worden.

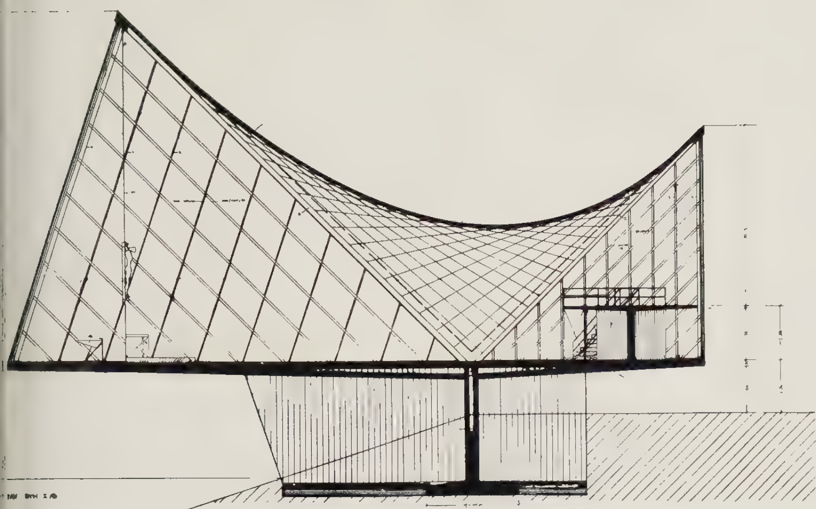
Entwurf für eine katholische Kirche

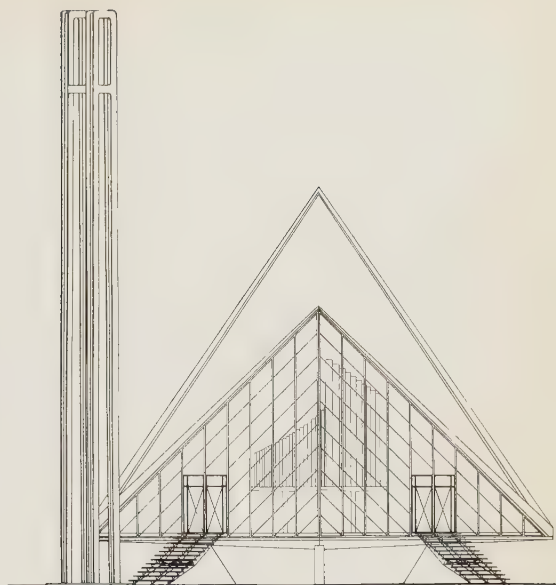
E. von Gallantay

Die Stelle des Altars wird horizontal und vertikal betont. Die Bankreihen bilden mit einander und mit der grosse Achse der Kirche eine stumpfe Ecke wodurch das Zusammensein ein gemeinschaftliches Charakter bekommt.

Die doppelt inversgekrümmte, 6 cM starke, Dachschale schliesst Schallfokusierung aus und reduziert die Nachhallzeit.

Die vier Randträger sind durch Zugbänder verbunden. Die Wände sind unabhängig von der Betonkonstruktion und sind aus T Profilen und farbige Glasröhre zusammengestellt. Die Farbe soll gegen den Altar zunehmend heller werden.






BRASSERIE EUROPE
AIR FRANCE
Zodiac
LE PLAZA
BAR GLACIER



De grote mate van onafhankelijkheid der inrichting van de gevelindeling komt bij de geheel in glas en staal uitgevoerde gevel van het winkelgebouw ,,Jelmoli'' duidelijk tot uitdrukking.

Het raster van 1.65 × 3.10 m werd in 1940 voor het eerst verwezenlijkt in het kantoorgebouw Bleicherhof en werd, afgezien van alle mogelijke detailvariaties, sindsdien niet meer gewijzigd.

Tegelijk met een geheel nieuw principe van raamconstructie, werd in het kantoorgebouw Mont-Blanc ook de rastermaat gewijzigd, overeenkomstig de veranderde eisen tengevolge van een uitgebreider apparatuur van het kantoor.

Door het kiezen van een kleinere module (1.02 m) met een minimum van twee traveeën, werd de variabiliteit van de indeling vergroot.

Die weitgehende Unabhängigkeit der Einrichtung von der Fassade-Einteilung kommt deutlich zum Ausdruck in der ganz in Glas und Stahl ausgeführte Fassade von dem Warenhaus ,,Jelmoli''.

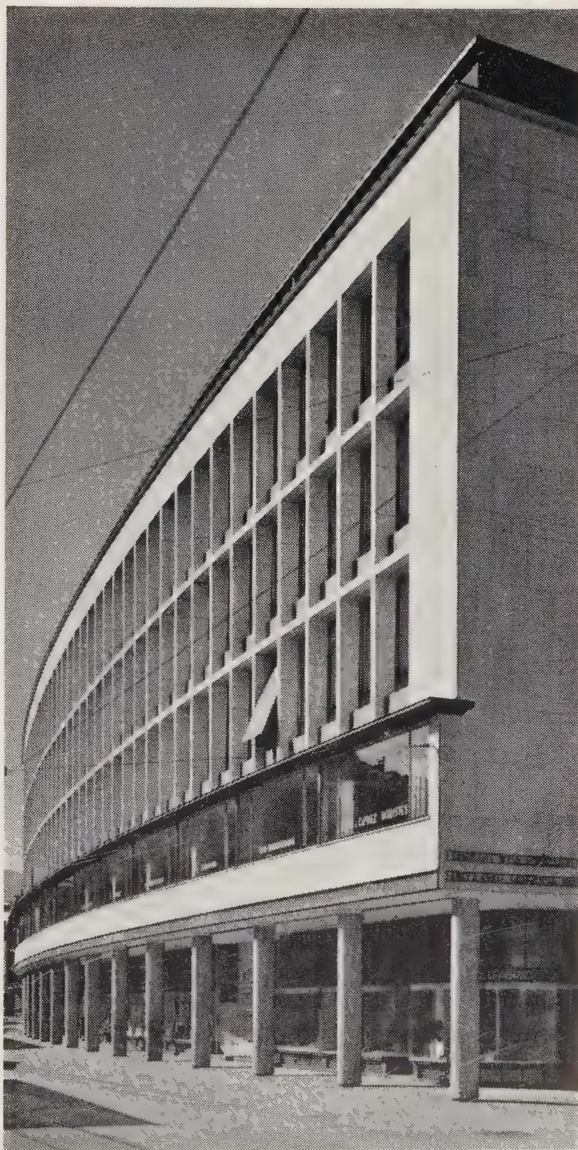
Das Rastermass 1.65 × 3.10 M wurde erstmals in 1940 in das Bürogebäude Bleicherhof verwirklicht und hat sich, abgesehen von allerhand Detailvariationen, seitdem nicht mehr geändert.

Zugleich mit einem ganz neuen Prinzip der Fensterkonstruktion wurde in das Bürogebäude Mont-Blanc auch das Rastermass geändert, gemäss den geänderten Bedingungen infolge der modernen Büro-apparatur. Die Wahl einer kleineren Module (1.02 M) mit minimal zwei Achsen, erhöhte die Variabilität der Einrichtung.

boven: Geveldetail winkelgebouw „Jelmoli" Genève / oben: Fassadedetail Warenhaus „Jelmoli" Genf

rechts: Kantoorgebouw „Bleicherhof" Arch. Salvisberg (†) / rechts: Bürohaus „Bleicherhof" Arch. Salvisberg (†)

links: Kantoorgebouw „Mont Blanc" en „Le Plaza" bioscoop Genève Arch. Marc J. Saugey / links: Bürohaus „Mont Blanc" und Kino „Le Plaza" Genf. Arch. Marc J. Saugey





Kantoorgebouw „Mont Blanc" en „Le Plaza" bioscoop, Genève

Arch. Marc J. Saugey

Bürohaus „Mont Blanc" und Kino „Le Plaza" Genf

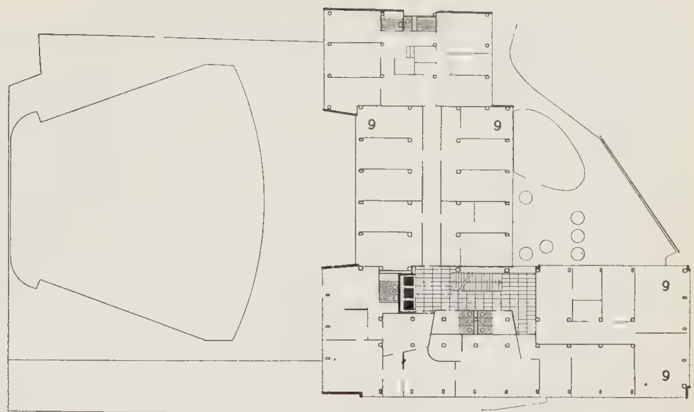
Arch. Marc J. Saugey

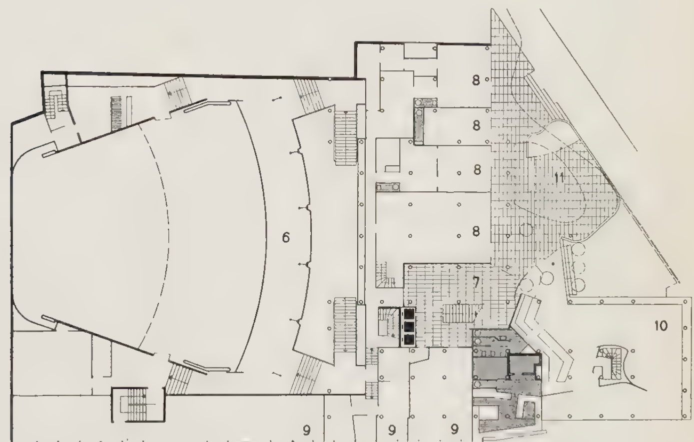
Légende plattegronden en doorsnede/Grundrisse und Schnitt:

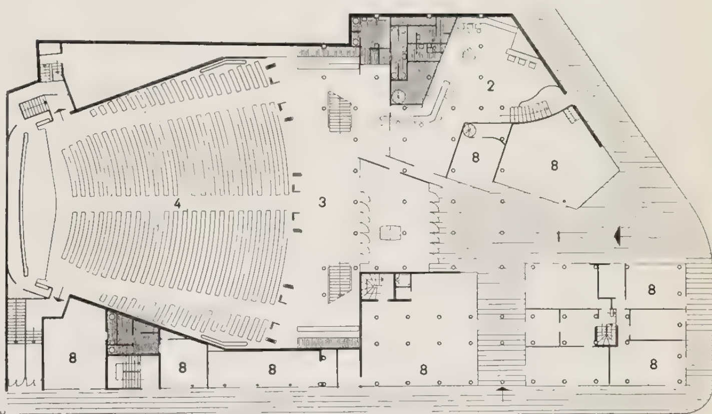
1	Openbare weg	Oeffentliche Passage
2	Café	Café
3	Bioscoophal	Kinohalle
4	Bioscoopparterre	Kinoparterre
5	Bioscoopgalerij	Kinogalerie
6	Bioscoopfoyer	Kinowandelgang
7	Ingang kantoren	Eingang Bürohaus
8	Winkel	Laden
9	Kantoren	Büro
10	Restaurant	Restaurant
11	Terras	Terrasse

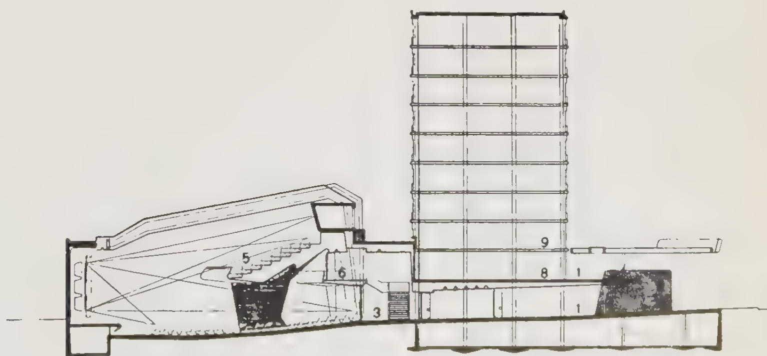
Légende Raamdetails/Fensterdetails

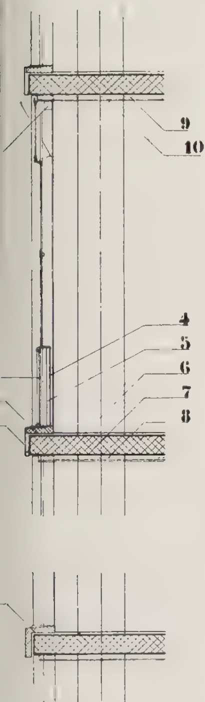
1 Allège verre armé
2 Filière beton moulé
3 Filière aluminium
4 Pavatex
5 Vetroflex
6 Plastofloor
7 Dalle beton pleine
8 Bardophone
9 Tube électrique noyé dans bardophone
10 Gypsage
11 Potelets aluminium
12 Filière beton poli
13 Store à lamelles

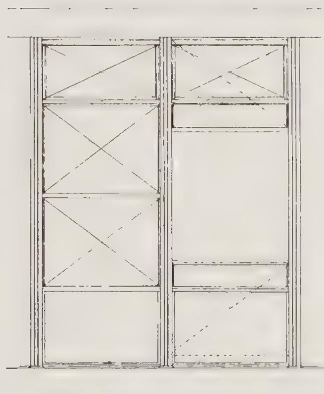

9
9
9
9

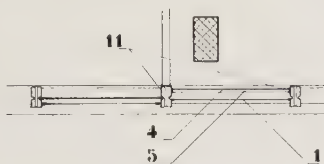

8
8
8
11
8
6
7
10
9
9
9


2
8
8
4
3
8
8
8
8
8
8


9
5
6
8
1
3
1

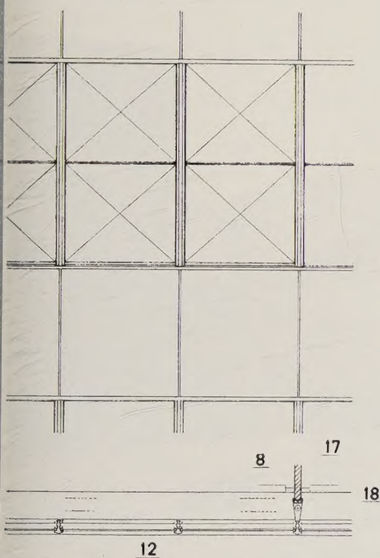

9
10
4
5
6
7
8

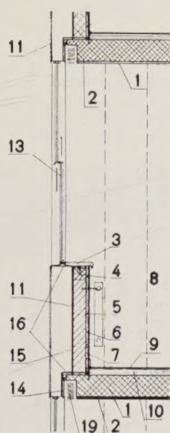



11
4
5
1







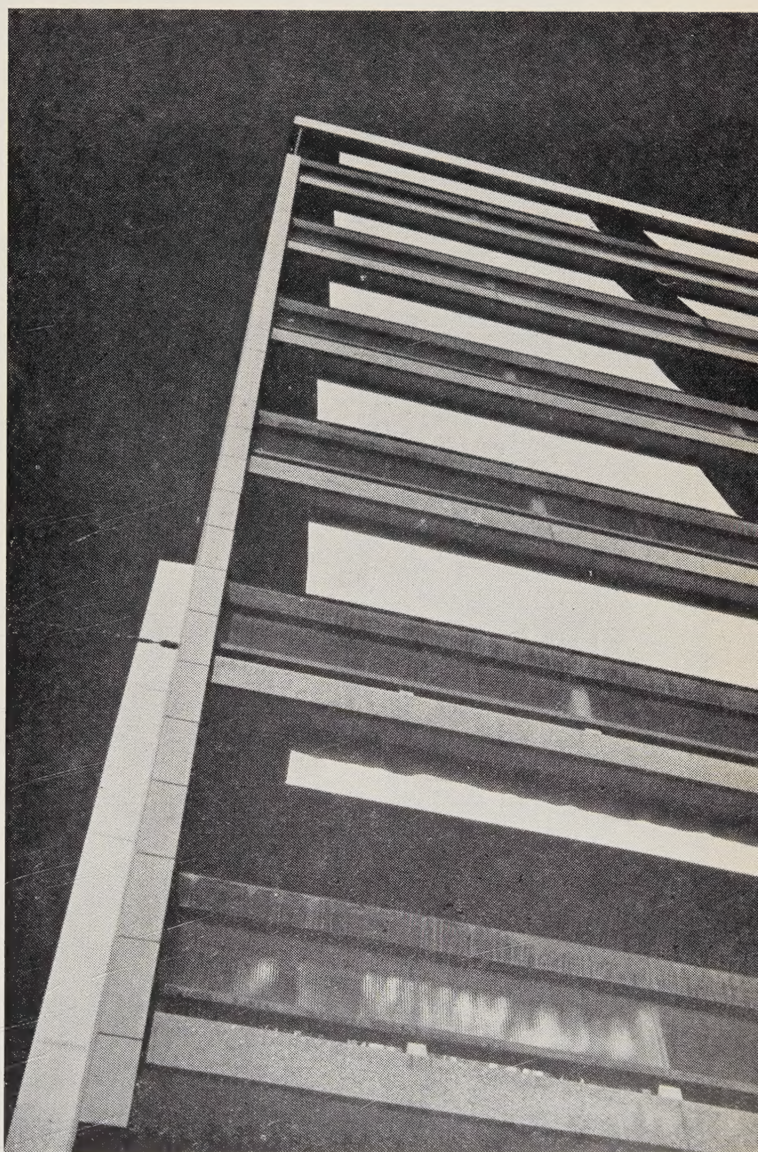


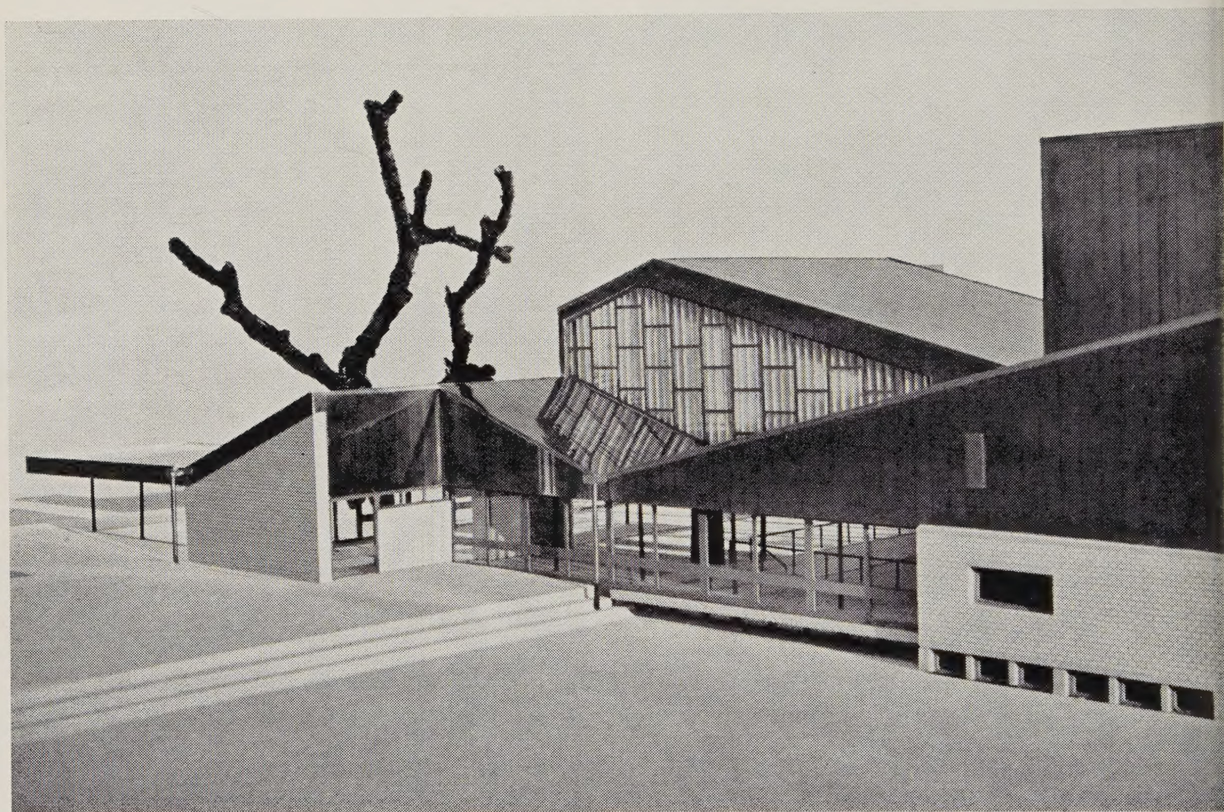
Kantoorgebouw „Terraux-Cornavin" Genève
Arch. Marc J. Saugey

Bürohaus „Terraux-Cornavin" Genf
Arch. Marc J. Saugey

Légende Raamdetails / Fensterdetails

1 Dalle B.A.
2 Gypsage
3 Tablette bois
4 Chainage B.A.
5 Allège maçonnerie
6 Isolation liège
7 Plâtre
8 Radiateur
9 Plastofloor
10 Chape ciment
11 Revêtement verre armé
12 Cadre fenêtre
13 Guichets coulissants
14 Eternit
15 Crepissage fin
16 Pattes de fixation
17 Tuyauterie de chauffage
18 Raccord cloison
19 Stores à lamelles





Theaterontwerp voor Grenchen / Theaterentwurf für Grenchen
Archn E. Gisel en Giov. Crivelli

A. Studieprijsvraag

:entrum Amsterdam-Noord

leze studieprijsvraag, welke reeds was :kondigd in „Forum" no. 4 van deze ang, is het programma met de bij- ende stukken vanaf 16 Augustus 1954 oos verkrijgbaar. Verzoeken om toe- ng behoren schriftelijk met vermel- van naam, kwaliteit en woonplaats le aanvrager, te worden gericht tot secretariaat van A. et A., Heren- t 276 te Amsterdam.

als reeds was vermeld, beoogt het otschap met deze prijsvraag in de plaats de samenhang van de stede- , de architectuur, de beeldhouwkunst, egepaste monumentale kunsten en de rchitectuur tot uitdrukking te brengen.

nene bepalingen:

'e mededinging aan deze prijsvraag aat open voor de architecten en beel- :nde kunstenaars van Nederlandse ationaliteit.

let Genootschap A. et A. looft de olgende prijzen uit:

prijs: de zilveren erepenning van het Genootschap voor de leden van de werkgroep, welker inzending in totaal het hoogste wordt gewaardeerd;

prijs: de bronzen erepenning van het Genootschap voor de leden van de werkgroep, welker inzending in totaal als tweede wordt geklasseerd.

ieder der twaalf werkgroepen, die naar nzicht van de jury op de beste wijze le programma-eisen zullen hebben vol- , zal een vergoeding van minimaal 00.— worden gegeven, de bekroonde grepen. De verdeling van de vergoe- wordt aan de leden der werkgroep gelaten.

:

Comter, voorzitter
. C. van Eesteren, hoofd afdeling adsontwikkeling Publieke Werken, msterdam
. Wieger Bruin, architect-stedebouw- indige
Elling, architect
. V. P. S. Semeyn Esser, beeldhouwer
Hendriks, wandschilder
. A. M. Hammacher, directeur Rijks- useum Kröller-Müller

etariaat: A. et A., Herengracht 276, sterdam.

htingen kunnen slechts schriftelijk wor- gevraagd bij het secretariaat van A. ., Herengracht 276, tot 1 October 1954. antwoorden op de binnengekomen vra- zullen bekend worden gemaakt in rum", in de vakbladen en zullen aan correspondentie-adressen worden toe- onden vóór 1 November 1954. inzendingen moeten vrachtvrij worden orgd uiterlijk 2 Mei 1955 des middags ır aan een nader op te geven adres.

Tentoonstelling

Italiaanse beeldhouwkunst in Rotterdam

Na de internationale beeldhouwtentoonstelling vorig jaar in Middelheim (Antwerpen) met de grote Italiaanse inzending die ons zo verrukte, hebben we nu in de tuin van Museum Boymans en in de Rotterdamse Kunstkring de gelegenheid enkele beelden nog eens opnieuw te zien.

Het is al duidelijk in de Nederlandse beeldhouwkunst te merken hoe „gecharmeerd" wij raakten van deze Italianen en eigenlijk ook hoe gevaarlijk zulke invloeden kunnen zijn. Bewonderend keken we naar hun mooie bronzen, het patina met de vele geraffineerde kleuren en hun op Etrurisch en Renaissancistisch werk geïnspireerde kunst.

Marino Marini ontbreekt geheel in Rotterdam, ook de mooie tekeningen van Emilio Greco; er voor in de plaats kwamen o.a. Lorenzo Pepe en Bruno Calvani.

Greco voor de tweede keer stelt niet teleur, hij is zeer persoonlijk gebleven zonder te verstarren in maniërisme en hij verrast vooral met zijn vele portretten, die iets intelligents hebben en waar men geboeid naar kijkt. Zijn „Liggend naakt" is misschien iets te geforceerd in beweging, toch voelt men zijn zoeken naar zuivere vorm ook in zijn minder geslaagde werken.

Manzu heeft voor mijn gevoel weinig meer met beeldhouwkunst te maken, dit werd pas goed duidelijk bij zijn grote inzending in Rotterdam. Zijn „Grote staande danseres" blijft een mooi beeld en ook zijn „Vrouwenbuste" is levendig, maar tegen de „Grote kardinaal" heb ik vele bezwaren, evenals tegen zijn „Grote zittende vrouw".

Met de danseres ontroerde hij nog door zijn vorm, beweging en gevoel, maar de zoveel geprezen kardinaal is, als men even verder kijkt, niet veel meer dan een grote vormloze mantel en mijter, met als attributen hoofd, handen, voeten en een paar kwastjes.

Zelfs al kan men gissen wat Manzu probeerde te bereiken, beeldhouwwerk is dit niet want de vorm als uitdrukking ontbreekt; beeldhouwkunst die „verliteratuurd" is kan niet meer ontroeren, doordat de essentie wegvalt. Dit geldt ook voor zijn „Liggend naakt" en „Grote zittende vrouw". De laatste heeft een soort adelijkheid, die niet uit grootheid van vorm spreekt, maar alleen uit de houding. Als men de kamerjas, óók met kwastjes, wegdenkt, blijft alleen een hoofd over, de vorm dringt niet dieper door.

Minguzzi „de schommel" (catal. No. 109) — *brons*





Manzu „portret van een dame"
catal. No. 56 *brons*

Marcello Mascherini's werk, ook rijk vertegenwoordigd, is jammer genoeg helemaal vastgelopen in een ongelooflijk maniërisme. Nadat men twee van zijn beelden gezien heeft, kent men het recept voor de overige acht. Zijn verdraaiïngen zijn zonder noodzakelijkheid, zo maar, om eens iets anders te doen. De „Zingende man" is een volkomen onplastisch toneeldécor,

Greco „zittende figuur"
catal. No. 20 *terracotta*



met voortdurend de onbegrijpelijke bolle schoudervorm, zijn „Ruiter" een dun aftreksel van die van Marini en zijn „Haan", vergeleken bij die van Luciano Minguzzi, van chocolade.

Minguzzi, die ons in Antwerpen verraste met een prachtige kat, laat hier nog meer zien dat zeer de moeite waard is. Zijn kat voor de tweede keer is geen teleurstelling, het blijft een indrukwekkend beest vol levensdrift, evenals de geit. Aangrijpend is zijn „Hond in het riet", verwant aan „De gevangenen" van Zadkine, wat atmospheer betreft, en heel sterk in de werking van massa's bekneld tussen dunne stangen. Hij heeft een voorliefde voor dit beknellen, zie het relief „De schommel", „Figuur in het bos" en „Figuur aan de oever van een rivier". Met de „Acrobate" probeert hij de figuur los te krijgen van de grond, al zweeft zij ook hier in de beperkte ruimte tussen de trapezen, een luchtiger soort beknelling dus. Dit zeer persoonlijke werk van Minguzzi sprak mij verreweg het meeste aan.

Pepe maakte een reeks lieve gevoelige portretjes, zijn werk doet noordelijk aan, zijn „Moeder" heeft een volkskunstachtig karakter, niet groots maar wel sympathiek. Hij bezocht Nederland enkele malen, maakte er vrienden en werd hier beïnvloed.

Berto Lardera, de meest on-Italiaanse van de inzenders, woont in Parijs waar hij volgens de moderne Franse school plaatijzeren vormen maakt, die mooie namen dragen als „Wankel evenwicht" en „Tussen twee werelden". Zij symboliseren mijns inziens zowel zijn wankele positie als beeldhouwer als zijn weifelen tussen Frankrijk en Italië.

Calvani tenslotte stuurde allemaal koppen en maskers in, die nietszeggend-klassiek zijn, waar behalve technisch niets aan te beleven valt.

Er is weliswaar een opleving in de Italiaanse beeldhouwkunst, maar bij het beoordelen van deze tentoonstelling moet men de neiging om het vreemde en onvatbare in buitenlandse kunst als bijzondere waarde te interpreteren, niet over het hoofd zien.

De tentoonstelling is open tot en met 26 September 1954.

Gerda Rubinstein

Boekbespreking

Julius Maurizio

Der Siedlungsbau in der Schweiz
Les colonies d'habitation en Suisse
Swiss Housing Estates 1940—1950
Verlag für Architektur Erlenbach-Zürich
550 afb. en tekeningen. Geb. *f* 40.30

Dit boek geeft een gedocumenteerd overzicht van de Zwitserse woningbouw in een decennium, waarin de onze in 1942 tot volledige stilstand kwam en eerst in 1948 weer enigermate op gang gebracht kon worden.

In deze periode werden in Zwitserland 150.000 nieuwe woningen gebouwd bij een bevolkingstoename van 450.000 zielen!

De strijd om de grond tussen land en stad geldt in Zwitserland in sterkere mate dan bij ons. Toch is he vallend dat de landelijke of half-sted bebouwingsplannen overheersen. De stedelijking is er geringer dan in andere landen. Dit is grotendeels te da aan een blijvende decentralisatie va industrie, vroeger door de waterkr thans door de electriciteit.

In Zwitserland leven maar 17,5 % dustrie-arbeiders in steden boven 10 inwoners, in Italië en België 18 % Duitsland en hier 28 %, in de V.S. en in Engeland 43 %.

Van de grotere woningen (6 ka zijn 95,5 % ééngezinshuizen. Van 4-kamerwoningen is het aantal ééng huizen en flats ongeveer gelijk.

Met de Landesausstellung 1939 in Z eindigde een periode, die gekenmerkt door een sterk accent op het partic initiatief.

Nadien werd de overheidszorg vo volkshuisvesting steeds intensiever, slechts ter leniging van de woningn maar ook om in samenwerking me architecten van elke wijk en van landelijke bebouwing een harmonisch g te maken, zowel sociaal als architecton stedebouwkundig, de organische w eenheid.

Het is opvallend dat daarbij vrij s regionale verschillen tot uitdrukking ko Waar de regionale cultuur nog ster vertoont de nieuwbouw een min of duidelijk aanleunen aan het bestaande breekt dit, dan vertoont deze vaa frisse moderne houding en een b gebruik van moderne materialen.

Beide tendenzen geven goede resul en beide kunnen typisch Zwitsers zijn, niet de dakvorm of andere onderdele karakteristiek, maar veel meer de verscheidenheid van betrekkelijk k groeperingen met gedifferentieerde wo typen, het vermijden van een te ver ga standaardisatie der onderdelen en de z vuldige arbeid van stedebouwkundig chitecten, landschapsarchitecten en uit ders.

Het is alles heel menselijk geworden.

Natuurlijk zijn de terrein-omstandigh vaak aantrekkelijker dan op onze opg ten weilanden, waardoor monotonie makkelijker is te vermijden, maar men verschillende plannen eens bestudere zien hoe een situatie uitgebuit is. Sch tjes-ellende komt nergens voor!

Het boek bevat 550 afbeeldingen en p nen. Van elk plan zijn situatie, wo plattegronden, foto's en cijfers over ter grootte, terreinkosten, bouwkosten en h gegeven.

Die cijfers zijn ook interessant: b kosten van 70—90 fr. per m³, gemid fr. 30.000 per woning!

Ja, Zwitserland is een rijk land, ondanks onze geringere mogelijkheden nen wij uit dit overzicht van 10 jaar ru ontwikkeling nog wel wat opsteken.